

СПОРТ
СКФО хълхале
яккхара яхий
доакъашхой ба вай
боксераш

16

ХА-ЗАМА
Маърша я хьо,
безаме блябсти!

15

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ПАЛГІАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

№15 (12642)
Бекарга
бутт,
25 ди, 2024 шу

Газет арадувл 1923-ча шера
маътсела бетта 1-ча дийнахьа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хьарак»
яха орден
еннай

ДАГАЛОАТТАМ

Тема сийлен
МагІалбик-Шахьаре,
моастагІчун кьизал
лайна нах дагабехар

5

ДЕГІААХАР

Моттигера доалахьара
къахьегам дика
дегІабоагІаш хилар,
белгалдир ПалгІай
мехка

6

ШАХЪАРИЙ КУЦ

Шахъарий хъл тоаду
гІишлошгъяра болх
дІахьоргба республике

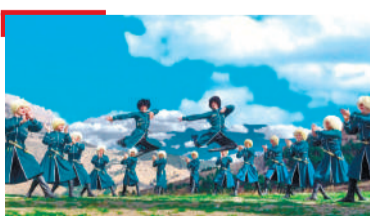
8

КХОЛЛАМ

«Культуран тІехьален»
3D кеп хьаеш йола
чемпионат дІайихьар
ПалгІайче

9

КУЛЬТУРА

Халхар – лоамарочун
оамала дакъа

10

www.serdalo.ru @gserdalo vk.com/gserdalo Дзен сердало

Боккхача къахьегама толам

ПалгІай мехка дийцар даър, белгалдир
2024 шера де дезар

2

Беркате шераш

«ПалгІайче» яхача
газета хълхара
номер араьялар
31 шу хълхача

4

Боккхача къахъегама толам

Галгъай мехка дийцар даьр, белгалдир 2024 шера де дезар

Султиганькъан Йоакъап

Галгъай Республикан Паччахъалкхено 2023 шера баьча балхах дийцар, моттигерча Парламента хьалхашка, Галгъайчен премьер-министра Слостенин Владимира. Дъадахача шера балха тла карагъдаьнначох дувцача хана, цунца цъхана боккхача къахъегама лоархлал белгалбаккха таро хилар.

Белгалдир, мехка боахамаша, гулакхаш тларча наха, урхалленаша баьча балха мах оттабар, къаман паччахъалкхе хьакхелла 100 шу дузача хана нийсенна хилар. Из цай дездергхилар белгалдаьд, мехка Президента Амар тла, Россе культуран Министерствос новкъостал а деш, из члоагъдаьд, цу гулакха лаьрхлал хьаьхожадаьд 120 миллион сом. Иштта дукха хоза, йокхий кхетаченаш а даяхъа лерхл.

Дъадахача шерашка санна, хьалхарча арлагъла паччахъалкхен болх ба, Российски Федерацие Президента Кхайкарало дъадехар, иштта къаман проекташ тла белгалдаьд декхараш кхоачашдар, Галгъай Республикан Кулгалхочо ший Кхайкарал тла белгалдаьха длахо де дезарий наькъаш хьаллацар.

Республика дегъайоалаяра дъадахача шера федерални бюджетера хьаьхожадир 19,1 млрд сом, цу юкье къаман проекташ кхоачашгъяра 7,3 млрд, паччахъалкхен программаш кхоачашгъяра 11,8 млрд сом. Цо таро хилийтар экономикан, социални даькъ тла дика толамаш даха.

Слостенина белгалдир, Галгъайчен экономика дика дегъайоагълаш хилар, промышленни даькъ тлара толам 17,1% ба. Из Российски Федерацие Гюлла йиьлагъла моттиг я, промышленность дегъайарга диллача.

Лакхлуш латт араьхара тлакхухъаш доацаш, вай мехка хьадеш дар, кхоачашгъеш латт инвестицей проекташ, экономикан даькъ тла тайп-тайпара гирсаш хьакхолла лерхл.

Цул совгъла, республике юкьейоалаьй «Моттигерча инвестицей стандарт-2.0», из лаьрхлал я республикан лаьдалца инвестораша бувзам дикагъла лелабара, инвестицен проекташ влашагъйохкача даькъ тла ха а клезигагъла йоаяра.

Зламига, юкьера бизнес дегъайоалаяра болх а дикагъла длабодаш ба: 2024 шера юхъанца из болх беш яр 6,3 эзар моттиг, уж 16% дукхагъла я, 2023 шера юхъанца хинначунца нийсйича (5,5 эзар).

Карарча шера наджгоанцхой бетта 1-ча дийнахъа денз; республикерча къахъегама моттигашта, шоай долахъара хлама леладерашта йоал яккхара хьал аттача даьккхад.

Галгъайче дика даькъа лоацаш хиннай ерригроссийски, халкъашта юкьерча кхетаченашка, дукха гойтамаш длаьхоча.

Агропромышленни комплекс даькъ тла юртбоахама продукци арахецар дерригача боахамашка 20,5 млрд сом хилар. 2023 шера юртбоахама культураш длаййра 72,4 эзар гектара тла. Юртбоахама даькъ тла ахархоша дика къахъегра, ка бола ялат дукхагъла чуйцар, хьайбаш дийбар, царгара хьадоаккха маша совдоалаш хилар.

Паччахъалкхено новкъостал лоаттадир (субсидеш, гранташ луш) юртбоахамхошта, цар къахъегама хьаллоацаш.

Республике дика влашагъбеллар ярмаркаш даяхъара болх. Еригача шахъарашка, кхалешка 29 ярмарка длайихъар.

Галгъайче хьабе болх боацаш хилара хьал 1,4 процент лохдир.

Бетта болх баьчул тлехъагъла луш дола алапи, юкьера хьайцача, 35975 сом хилар, из лакхденнад 9,2%.

Къахъегама моттигашка, 2024-2030 шерашка кхоачаш, тайп-тайпара говзанчаш эшаш хургба, цига нийсса 75 моттиге 2 эзар саг эшаш ва.

Бюджеташ дувцаш, премьер-министра белгалдир, республикан дладодаш дола ахча, наьха вахара хьалаш тоадарга дладодар а юкьедоаладеш, бюджета вахарца ювзаенна оагълув а лораш, длаьрхлад.

2019 шера денз, 3,3-за клезигагъла хилар республикан бюджета декхар.

2023 шера, паччахъалкхен долахъа 1945 гишло хилар длачлоагъдаьд: 1800 лаьттан даькъа, 145 гишло. Да-нана доацаш дисача берашца 35 бартчлоагълам (договор) баьб, иштта 56 вахара дешашца бувзабена бартчлоагълам.

Цу даькъ тла беш бола болх длахохьоргба 2024 шера. Белгалдир, паччахъалкхен долахъардар леладараш хьачуденнад 80 млн сом.

«Таханарча заман ишкол» яха проект, «Дешар» яха къаман проект кхоачашгъеш, хьал а яь, юкьейоалаьй ялх эзар сага лаьрхлал дешара моттигаш.

Хьалъяьй 1530 моттиг йола 12 берий беш, уж болх бе йолалургъя, 2024 шера тов бетта 1-ча дийнахъа.

Еригаш а республике, 2019-ча шера денз, хьалъяьй, тоаяьй 22 эзар моттиг йола 37 ишкол, 9,5 эзар моттиг йола 49 берий беш, цо таро елар 7,2 эзар балха моттиг ишколашка, берий бешамашка хилийта.

Ишколаш ценхашгъта тоаяра боккха болх длабихъар.

Унахцено дегъайоалаяр бахъан долаш, тахан латтача зама, Галгъайче Гюлла 79,2 шерга кхоачаш бах вай кьоаной, из Российски Феде-

рацен моттигашта юкье эггара лакхагъла бола хьокхам ба. Иштта дикагъла толамаш даьхача кхьаннена юкье я Галгъайче, хлара шера бераш тлакхеташ хиларга диллача, нах бовр а клезигагъла нийслу.

Хьатладоагълача шерашка унахцено даькъ тларча гирсий, къахъегама наьха хьал тоаде лерхл.

Дъадахача шера федерални культурно-дешара «Дешархошта - культура» яха проект кхоачашгъеш, 500 кхетаче длайихъай, цига даькъа лоацаш хиннав 37 эзар саг.

«Пушкина карта» яхача программага Гюлла 200 кхетаче длайихъай, царна юкье даькъа лоацаш хилар 27 эзар саг.

Белгалдаьхача деношка, лоархлалме кхетаченаш длайихъай, цу юкье концерташ, гойтамаш, кхетаченаш йолаш. Галгъайче тоадаьд, хьал а даьд культуран ценош, цу тайпара кхоллама начлал дегъадоаладара моттигаш длахо а хьалбергъя.

Наьха вахара хьашташ кхоачашдеча эшача гирсий кийле члоагъгъеш я, хьалъеш я вахаре хиланза яргъоаца гишлош, бахархой таронаш совъяхара новкъостал ду.

Лаьрххлал йола операци длайолайича денз, лоархлалме да вахарца эшарий лалашо яр, байнача блухой дезалаш хьаллацар, царна Гю-новкъостал лоаттадар.

2023 шера маьтсела бетта 31-ча дийнахъа денз, хьаййллай «Даьхен лорабой» яха Паччахъалкхен ганз, из я лаьрххлалча операце доакъашхой хьаллацара лаьрхлал.

Ганза филиало оагълув хьаллоац лаьрххлалча операце даькъа лоацаш болча блухой, царна доагълаш дола новкъостал длакхоачийташ, психологически Гю деш, молхашца лалашо еш.

Республике массайолча оагълораш хьаллоацаш я СВО доакъашхой дезалашта

Гю дарах йола программа.

Физически культура, спорт дегъайоалаяра дуккхача наха даькъа лоаца 78 спортивни кхетаче длаьхош я Еригроссе а мехка а доазонашка.

Яхъашка даькъа лаьцад 2173 сага, царех 79 дошо, 67 дото, 124 борза майдилгаш яьхай.

Мехка спорта, физически культуран теркам тлаозара, цу юкье боккха а зламига а нах даькъа лоацаш хилийтара йоакхо ю. Спортивни оагълув шахъарашка, юрташка дика дегъайоагълаш я.

Хлара шера тлакхеташ боагъла, спортаца дувзаденна хьал дезараш. Кагирхой политика дладахача шера дика дегъаера, кагирхой а лоамхой а воча хламанна тлакхувш хургбоацаш бола болх беш хилар кагирхошца.

Галгъай Республикан тема комиссариатаца цъхана, Российски Федерацие Герзашцарча низий мугларашка амал де кагирхой бахара ник хьалхабоаккхаш йола кхетаченаш хилар. Даьхенцара безам совбоаккхаш бола массехк болам чакхбаьккхар.

Федерални ахча влашагъеллай лоамхой центр, цар дика къахъег кагирхой наха пайдана долча хламанна тлехъабакхара.

Туризм дегъайоалаеш, Галгъай мехка къахъег туристаш дукхагъла хилийтара, цу юкье халкъашта юкьерча йоккхача кхетаченашка уж даькъа лоацаш хилийтара, Российски Федерацие моттигашца туризма даькъ тла де лаьрхлар кхоачашдара.

Туристаш совбоалаш боагъла, 115,0 эзар сагага кхоачаш, (2022 шера - 105,5 эзар саг вар). Республико дика длагойт ший хоза моттигаш, культура, ладаташ халкъашта юкьерча, еригроссе гойтамашка.

Иштта барт бу кхыча мехкашца, влашагъйохк эша моттигаш, наькъаш, наха дезалургдараш, уж дукхагъла дезаш да ту-

ришашта.

Галгъайчено лорабу, члоагъла а бу ший мехка дахаш долча къамашцара барт. Къамаш е динаш къестаде моттигаш а нийслуц, 40 совгъла кхетаче длайихъай, тайп-тайпарча къамий культураш лораш, къамашта юкьера барт члоагъбеш.

Республико дика даькъа лоац Палестинера беа нах тлаьцара, уж хьаллацара, царна новкъостал дара.

Къаман проекташ, паччахъалкхен программаш кхоачашгъеш; республике 64 гишло хьалъяьй, царга дладахад 8,9 млрд сом.

«Дика вахара хьалаш» яха программа кхоачашгъеш, йистедаьхад 22 юкьара доазув тоадеш дола балхаш, уж да доал деча даькъ тлара 9, иштта Магас шахъаре цаг - зламигача глалай яхье котдаьннар. 2024 шера лаьрхлад 20 юкьара доазув тоаде.

Федерални проектага Гюлла, 2019 шу доладелча денз, деррига тоадаь доазош 170 да.

Дика дегъайоагълаш латт гишлош хьалъяра оагълув. 2023 шера хьалъяьй 162,6 эзар кв. метр фусамаш, уж 2022 шера хинначул 20,6% дукхагъла я.

Дъадахача шера, Галгъайче хьарга, техкар электросетей еригача моттигашка, цу юкье даьвоацаш йола 2700 моттиг а йолаш. Иштта «Кьилбаседа Кавказа россетеша» длабихъаб электросетей долахъардар, даьвоацаш долча даькъ тлара хьал лорадараш бола болх.

Мехка паччахъалкхено, «Наьсарен газ длаьхожаеца газпрома» АО цъхана болх барах, газ эшача длатлахоттараш бола бартчлоагълам баьб, царех 980 сага лаьтташ долча кхаччалца газ длатлайихъай.

Электротранспорт хургълоаш йола проект а юкьейоалаьй.

Хицара хаттар геттара а теркама юкье лоаттаду вай лаьдало.

Республикан Кулгалхо-чо Къаман ганзера хъаьжо-даьча ахча, 46 насос ийцай, хий дикагъа хъадоагъаргдолаш, Пхылекъонгий-Юрта хий хургдолаш, хин насоса станци яьй.

Энергетикан, вахара-коммунальни боахама моттигаш экономически чоагъа хилийтара йола Програма чоагъаьчул тлехъагъа, 2023 шера маьцхали бетта цхьоалагъа дийнахъа денз, хин даькъ тла цаI вола оператор ва хица Iалашо еш, из дIа-юха хьожадеш.

300 км совгъа хин турбаш хувца лаьрхIад, цо таро хулийтаргъа объекташка 7,7% хин турбаш лелхаш дола хьалклезигагъа хилийтара.

«Кхерамзлен дика наькъаш» яха къаман програма кхоачашдеш, берригача мехка гюлла деш долча балхашта юкье, вай республика хьалхаяьлар, 10 моттиге наькъаш даькка, цу юкье ши тлий а да, (цаI да 2024 шерга доалаш).

Дерригача а дIадахача шера даьча машиний наькъий дIоахал 95 км да (19 моттиг), 2024 шера де лерхIаш да 20 моттигера (80 км) наькъаш.

Мехко зIамагъа йола 78 автобус ийцай, ший юрташка гюлла нах дIа-юха кхувла. ДIахо а нах дIа-юха кхувла керда транспорт эца лерхI.

Российски Федераце Президентта тIадилла декхарах, тIема комиссариатта новкъостал даьд, эскаре тIахьехаш болча нахах бола хоам бовзийтара реестр хьакхоллаш.

Карарча шера, Магас шахьаре Къилбаседа Кавказа федеральни даькъ тIа хьалхара хьайийллар IT-говзанчаш кийчбеш йола «Ишкол-21» оала центр.

«Ишкол-21» яха дешара Сбера проект кхоачашдеш я, мехка Кулгалхоcho хьалхадаьккха, «САФМАРА» новкъосталца.

«Ишкол-21» оалача моттиге дийшачул тIехъагъа, программированегара инженерни говзалга кхоачаш, 14 эггара чоагъагъа эшаш йола балха говзал Юмаергъа.

ХIара шера паччахьалкхено, цунна чуйоагъаш йолча моттигаша боккха болх дIахьу, экологически кхерамзлен Iалашо мехка хургйолаш. Уж да хин, хьун таронаш лораяр; тайп-тайпара юхакъабста нувхаш дIаяхар; бокъонах ца йоагъа моттигаша нувхаш Юацхувсийтар, Iалам лорадар, цун боламашка даькъа лацар.

Галгъай Республикан премьер-министра белгалдир, экономикан, вахара даькъ тIа дIадахача шера керттера толамаш даха таро хилар. Цо баркал аьлар Галгъайчен Халкъа Гуллама депутаташта, Iаьдала балхаш тIа мел болча наха, вай республикан бахархой вахара хьалаш тоадара тIехъа болх дика барах.

2024 шера а тIехъа тIайоагъа хана а Галгъай мехка вахара, экономически таронаш чоагъаьш хургъа, нах маьрша а дика а бахаргболаш.

Турпалал, денал, яхь

Укх бетта 18-ча дийнахъа 55 шу диза хургдар, Россе Турпала Келаматанаькъан Iалихана

Султиганаькъан Йоакъап

Шолжа-Шахарерча №4 йолча Келаматанаькъан Iалихана цIерах йолча ишколе, укх бетта 18-ча дийнахъа цу сийдолча, деналах визза хиннача къаман къонахчоа хетаяь дагалоаттама сайре дIайихьар. Кхерамзлен хьалах болча федеральни оагъон соцамах, дIайихъа кхетаче яр из.

Цига вена хилар республикерча Россе ФСБ кулгалхо Максим Шевляков; хIарман проектх болча РФ президента оагъон референт, полковник, Россе Турпал Романов Алексей; хьехархой, дешархой, Келаматанаькъан Iалихана гаргара, цIагъара нах.

Гулбеннараша дийцар Келаматанаькъан Iалихана дегIах яьккача беркатеца оамалех, цун деналах, мохк безарах, ший балхара декхараш лакхача боараме кхоачашдеш, нийсача хIаман тIехъа волаш, цо хьабенача наькъах.

Моллагъа халон духьалъоташ, кхерам яхача дешо юхатаргвоацаш, къаман визза воI вар Iалихан.

2002-ча шера денз, Россе ФСБ тохкама оагъон болхло волаш, къахьегаш хилар из. РФ Президентта 10.09.2001 № 1123 долча амарца; денал, майрал гойташ, шийна тIадилла декхараш кхоачашдеш, вахар хадарах денала орден елар цунна; Россе ФСБ кулгалхоcho бар-

кал кхайкадир цунна 2002-ча шера, 2004-ча шера цунна елар «Контртеррористически операцен юкье даькъа лацарах» йола майдилг.

2006-2007-ча шерашка, Къилбаседа Кавказе шийна тIадехка декхараш лакхача боараме кхоачашдеш, цо дIабихъача балхах шозза денала орден яла оттавир из.

Боккхача, халача наькъаца кхаьчар турпалхочунга из деррига. Иштта 2001-ча шера гуйран хьалхарча бетта 12-ча денгара 13-ча денга кхоачаш йолча бус, Пригородни кхалерча Мочкый-Юрта волаш, малашб ца ховча зуламхоша герз дегташ, дов дир цунна. Бакъда яьча човнех сиха меттавена, ший балха юха араваьлар из дог майра хинна къаман эздий воI. Наьсарен кхалерча ГIаьзе-Коа, «Вайнах» яхача кафе ший новкъостаца вIашагIкхетар хилар Келаматанаькъан Iалихана.

Из дар 2007-ча шера, гуйран хьалхарча бетта 17-ча дийнахъа, сарахъа ялхлагIчох ах сахьат даьннача хана. Машена чу дIачуховш волча цунна, герз дийттар бIехача, харцача наькъ тIа баьнна лелача зуламхоша. Яьча човнех хьа ца кхеташ, дарбанче вахар хьадар, къаманна геттара чоагъа эшаш хиннача виий. 15 пхо баьлабар цун дегIах. Цунца хинна новкъост дийна висар, геттара чоагъа лозаваь волаш.

2007-ча шера гуйран тIехьарча бетта 4-ча дийнахъа хьакхайкадаьча амарца; эггара халагIа халатгача хана, шийна тIадехка декхараш лакхача майралца, деналца кхоачашдеш; цхьаккха кхерам боацаш лаьтгача сийдолча воIа Келаматанаькъан Макшари Iалихана Россе Турпала цIи елар. Цун йишас Заретас, «Сердало» газета корреспондентаца къамаьл деш, аьлар: «Доккха баркал оал оаха иштта хоза ер кхетаче вIашагIбелларашта. Тахан тха воша дагалаьца, цун вахара никь бувцаш, оаш къахьегарах. Даьла раьза хилва шоана.

Цуни кхьболча вай къаман турпалхойи хIамаш лелаеца иш-

кола музейга хьежад тхо. Гуш да, беррига болх лакхача боараме, боккхача лерхIамца, бехктокхаме дIабихьалга. Цун новкъостий, доттагIий, дезал бар цига. Хьехархоша, дешархоша дика къахьийгад. Чоагъа хоза хет, тхоай дегашта боча, веза хинна саг цар иштта лакха лоархIаш, цунна терко еш, дагалоаттавенш».

Россе, Галгъайчен исторе бIаьшерашка яха йисай цу яхь йолча сага цIи. Тахан массане доаккхал деш, цунгара масал эцаш, саг вар Келаматанаькъан Iалихан. Къаман эздийча воIа даьр, вай дегашта цIаккха дицIургдац. Эггара хозагIа йолча ялсмален хьаьша хилва цох!

Милице болхлочун сийна, «Турпалхочун парта» хьайийллар Iаьлий-Юрта

Гаьгенаькъан Мартина

Милице воккхагIа вола лейтенант хиннача Гаьгенаькъан Мухьмада сийна «Турпалхочун парта» хьайийллар, Iаьлий-Юртарча гимназе. Цига даькъа лоацаш хилар, Красноярскерча цхьан мандатах йолча хоржамий моттигата гюлла Паччахьалкхен Думан депутат вола Швыткин

Юрий, иштта парте кхьбола доакъашхой. Из хоам «Сердалога» бир гимназе.

«Кхетаче йолча къамаьл дир лейтенанта цIен-нанас, гимназерча берий даьй совета доакъашхо йолча Гаьгенаькъан Мусай Маккас, бераша, Паччахьалкхен Думан депутат волча Татарнаькъан Муслима, «ЦаI йола Росси» яхача парте моттигерча

оагъонна кулгал деча Кхоартой ИбрахIима. Иштта цига йистхилар МВД ветеранашта хьалхалатташ вола Къоастой Мухьмад Сали, Iаьлий-Юртарча администраена кулгал ду Овшанаькъан Хьамзат.

2009-ча шера маьцхали бетта 17-ча дийнахъа, Наьсарен кхалерча РОВД ший декхараш кхоачашдеш, вахар хьадар Висита Мухьмада. РОВД коа машена-

ца чуйккхача террориста никь бехкаш, автомат егташ, эггара хьалха духьалведдар из вар. Денала орден елар цунна. АллахIа къахетам баь, ялсмален хьаьша хилва цох!

Дала гешт даьрех хилва!» - дийцар тха газетата. 2009-ча шера, бIехача зуламхоша даьча хатарах, 20 сага вахар хьадар, 150 сага човнаш йир. Дала гаьнабоахалба зуламхой!

4 ДЕЗА ДЕНОШ

Тема
доакъашхошта
электронни
каьхаташ лургда

Султиганакъан Йоакъап

ГалгIай мехка юкье-доаладеш да электронни каьхаташ, тIема доакъашхой паспорташ санна уж леладе йиш йолаш ба, цу тIа ахча а хьатIадоагIаш хургда, яхаш, дийцар «Сердало» газетага республикан къаьбегама министерстве.

«Электронни удостоверени вахача эшача новкьостала еррига оагIонаш чуйоагIаш да, кьыдола каьхаташ яздеш хьувза а ца безаш, герзашцарча низий Министерствого гIолла ахча хьаэца йиш я», - йоах хоамо.

Цу тайпара бIухой таро я, ха а ца йоаеш, федеральни а моттигера доагIаш дола а ахча хьаэца, кьыдола новкьостал а цу каьхатага гIолла хургда.

Из бIухой вахара хьал аттача доаккхаш дола каьхат да, къаьстта цу тайпарча наха долча новкьостала лаьрхIа.

«ГалгIайче» яхача газета хьалхара номер араяьлар 31 шу хьалха

Алоев Муса

31 шу хьалха араяьлар вай мехка «ГалгIайче» яхача хIарман-политически газета номер.

«1993-ча шера бIаьстан шоллагIча бетта 24-ча дийнахьа, таханарча Шолжа-Шахьаре, цу хана Орджоникидзевская оалаш хиннача станице арадувлаш хиннача «Къаьбегама байракх» яхача газета редакце, арадувла доладелар «ГалгIайче» яха газет.

Цун хьалхара керттера редактор вар республике дика возаш хинна, тIехьагIо «Сердалон» керттерча редакторалла хьожавь журналист Шеденакъан Хьусен», - белгалду редакце исторе.

«ГалгIайче» яхача газета редакце болх беш чакхбаьннавай мехкара дукха журналисташ. Таханарча дийнахьа цун керте латтар ва Хамхой Рашид.

Газета каьхата а электронни а оагIонаш тIара, вайна довз мехкара лоархIае керттердараш. «Сердало» газета болхлоша даькъалабувц цун журнали-

сташ, дуккхача шерашка иразе, аьттув болаш, доккхий толамаш доахаш къаьбега. Беркате хилба шун кхоллама никь, хьамсара новкьостий!

Декхараш кхоачашдаро ГалгIайчен АПК дика дегIайоалаергья

Султиганакъан Йоакъап

ГалгIай Республикан ах пачахьа республикан Парламента хьалхашка даьча къамаьлах дувцаш, мехка юртбоахама Министерствон кулгалчо Гаьгенакъан Мухьамада белгалдир, 2023 шера юртбоахама болх дика вIашагIбелла хилар а, иштта АПК дегIайара дика толамаш даьха хилар а, яхаш, дийцар «Сердало» газетага цу боахаме.

«Юртбоахам дукхагIча даькъе Iалама хаоттамах тийша ба.

Цунга хьежжа доацаш, 2023 шера цу даькъ тIа дика пайда баьб ала йиш я. Росгата беча хоамах, республикан юртбоахама продукци; 2023 шера наджгоанцхой, оагIой бетташка; дерригача боахамашка хилар - 20,5 млрд сомага кхоачаш, е 101,2 %, дIадахача шера цу хана хинначунца нийсдича. Дерригача юртбоахамашка гулдаь ялат хилар 254,5 эзар тонн», - аьлар министр.

Цо белгалдир, къаьстта республикан кулгалхоша цу деша даим терко лоаттаеш хилар, дукха къаман проекташ а кхетаченаш а

дIакхихьа хилар.

«2024 шера, ГалгIайчен юртбоахама Министерствон хьалхашка доккхий декхараш латт, уж кхоачаш ца дича даргдолаш а дац: АПК дегIайара йолча паччахьалкхен программо белгалдеш мел дола декхар кхоачашде дезарех да», - аьлар ГалгIай Республикан юртбоахама Министерствон кулгалчо.

Гаьгенакъан Мухьамада иштта белгалдир, ГалгIайчен АПК таронаш чоагIлургья; уж декхараш кхоачашдарца, аьнна. Хьамсара мохк а еррига Росси а кха-

чан кхоачамца Iалашгьяь хилийтара, доккхагIа дола паччахьалкхен декхар да из.

«Даьхен лорбой» бувзам чоагIбеш ба, архивни балха оагIонца

Гаьгенакъан Марина

Республикерча паччахьалкхен архивни балха оагIонца бувзам болаш, къаьбегаш хургба «Даьхен лорбой» яхача ганза моттигерча филиала болхлой. Из хоам «Сердало» газетага бу ганза зарбан болх лелабераша.

«Укх деношка 55 шу дича Россе Турпала Келаматанакъан Iалихана истори кердадоаккхаш, дIаболабир цар шоаш цьхана дIахьош бола болх.

Цу бувзама керттера декхар - вай къаман истореца дувзаденна мел дола лоархIамедараш, йизза терко еш, лорадеш дIадахьар», - дийцар газетага «Даьхен лорбой» яхача филиала болхлоша.

Цар белгалдаьккхар Келаматанакъан Iалихан санна болча сийдолча, деналах бизза хиннача турпалхой истори кердадоахаш болх бар, шоашта тоам беш, доаккхал дайташ да, аьнна.

«Кьона гварди» дикка дегIааха лаьрхIа я

Гаьгенакъан Марина

Моттигерча оагIон кердача кулгалхочо Чаненакъан Исропила, дукха ха йоацаш, гIо деш леларий штабаца дIайихьача кхетаче дийцар, укх шера дIабахьа безача балхах, кхоачашгье

езача проектх.

Из хоам «Сердалога» бир цу моттигерча къаьбегамхоша. «Чаненакъан Исропила кхетаче дIахьош белгалдир; «Кьона гварди» яхача оагIонца дIахьош бола болх хьаллаца ловраш кагирхош-

та юкье дукха ба, аьнна.

Даьла духьа гIо де арабала безам бараш хIара денна бебаш латт», - йоах тхогарча хоамо. Психолог йолча Буружанаькъан Мадинайца къамаьл хилар гулбеннарий. Цо хьех, из болх мишта дIабихьача дикагIа хургда.

Цул совгIа, «Эрудиты», «ЛоархIае къамаьл» яхача телевизионни программашка шоаш дакъа лацарах, «Коталон диктант» яха болам хьаллоацаш дIабихьача балхах, дийцар гIо деш лелараша.

ГалгӀайче хьалхалаттарех я бераш дарахи нах бебарахи

Султиганькъан Йоакъап

«УнахцӀено» яха проект кхоачашъеш, ГалгӀай мехка белгалдаьд бахархой ха йӀаьхлуш хилар. Вай республике из гойтам 79,2 шерга кхаьчаб, Россее регионашта юкье дика хьокхам ба из, аьлар «Сердало» газетага ГалгӀай Республикан министрий кабинето.

«Укх тайпара ба из хьокхам юрташкара хьал хьаййчаца (1000 сага):

- бераш дар - 15,0 - Российски Федерацие Голла кхоалагӀа Федерацие;
- нах бовр - 3,3 - Российски Федерацие Голла кӀезигагӀа бола гойтам;
- хила доагӀа бебар - 11,7 - Российски Федерацие Голла шоллагӀа моттиг», - аьлар мехка ах паччахь волча Сластенин В., ГалгӀай Республикан депутаташка, 2023 шера министрий кабинето баьча балхах дувцаш.

Цо иштта белгалдир, дега лазараш долча наха лоаттадаь Го-новкъостал, республике шерра диспансеризаци дӀаяхьар, ЖӀайрахьа кхален бахархошта лаьрхӀа дарбанчешка эшачунца новкъостал лоаттадаь хилар, эшаш дола лорий ГӀирсашица хилар, лорий балха говзал совйоаккхаш, таьрахий унахцӀенон дешар дешийта хилар.

ЙоагӀаш йола терко йир «Земский доктор» яха программа кхоачашьара, балха говзал лакха йола лораш республикан гьнарча юрташка болх беш хилийтара, юрташкара амбулатореш хьалъара, ГалгӀайчен унахцӀенонца дувзаденна кхыдола декхараш кхоачашдара.

Тема сийлен МагӀалбик-Шахьаре, моастагӀчун къизал лайна нах дагабехар

ГӀазданаькъан Ахьмад

Тема сийлен шахьаре Сийлахь-боккхача Даьймехка тӀом лаьтгача шерашка, моастагӀчо а цунца дакъа лоацаш хиннараша а къизал яхьаш байна нах дага-лоацаш ди хиларах, дукханах вӀашагӀкхийттабар МагӀалбикерча салоагача мот-

тиге. Тохкакий доакъашхоша вӀашагӀбеллача боламе дукханах бар дакъа лоацаш, боккха а зӀамага а, корта кӀайбеннараша а дешархой а.

«Вай дицдеш хила йиш яц, къамашта юкье юкь еккаш хиларо доккхий халахетараш деш хилар. Цу тайпара дӀахьош йолча кхетачена-

ша цӀаькха хьалхадоккх Сийлахь-боккхача Даьймехка Темта котало вай мел хала яккхай моастагӀчунгара», - аьлар «Сердало» газетага ГалгӀайчен ХӀарман палата доакъашхо-чо, МагӀалбик-Шахьара администратце кулгалхочун гӀончас ГӀаьнтамаранаькъан ЯрагӀе.

ТӀом лаьтгача шерашка, МагӀалбик-Шахьара доккха

дакъа лаьцад моастагӀа Кавказе чу ца воалийташ, Кавказа мехкдаьттанна из тӀа ца кхоачийташ.

120 эзар советски салте веннав Тирка дукь тӀа.

Шахьар йохаяьяр моастагӀчо овлангара, бакьда царна кӀайисанзар, цо гойтар вай бӀухой денал.

Мехка дарбанчешка керда машинаш кхаьчай

Коазой Мадина

Республикан дарбанчешка 21 керда машин кхаьчай, вай мехка хьаяь, яхаш, дийцар ГалгӀай Республикан унахцӀенон Министерствос.

Царех 20 машин «Гранта» я, цаӀ «Патриот» яха тайпа я. Из МагӀалбика кхален дӀаяла лаьрхӀад, халача моттигашка леларгӀолаш. Керда транспорт республикан йиь кхален-

на дӀакхаьчай. Еригача ЦРБ кхаьчай кхо машин. 50 эзар а кӀезигагӀа а нах бахача юрташга, шишша машин лургьа.

Уж машинаш вайцига хьайта хиларах, доккха новкъостал хул. Цо таро хулийт, вай бахархошка лорий новкъостал ший ханнахьа дӀакхачийта», - аьлар ГалгӀай Республикан унахцӀенон министра Антошканаькъан Заьремас.

Белгалду, дарбанчешкара автопарк кердаяккхар

чудоагӀаш да, «УнахцӀенон терко лоаттаяр» яхача про-

2024 шера 1,4% кӀезигагӀа хиннаб болх боаца нах

Султиганькъан Йоакъап

ГалгӀай мехка 2024 шера, лаьрхӀа бола болх дӀабихьачул тӀехьагӀа; белгалдир, хьабе болх боацаш хилара хьал дикка лаьгӀденнилга, из да 1,4%, яхаш, дийцар «Сердало» газетага ГалгӀай Республикан Паччахьалкхено.

«Таханарча денга кхоачаш, хьабе болх боацаш багӀараш 24,5 эзар саг лоархӀаш ва, 2022 шера хинначул 2,6 эзар саг кӀезигагӀа ва уж (27,1 эзар саг). 2024 шера, болх безаш бола нах 8,8% ба, аьнна, чӀоагӀдаьдар; хӀаьта 2023 шера, цу хана хинначунца нийс-

дича, из хилар 10, 2%.

Цу тайпара, болх боацаш багӀача наьха процент 1,4 лохагӀа я», - аьлар ГалгӀай Республикан премьер-министра Владимир Сластенина, цу даькъ тӀара болх ше бувцаш.

Иштта белгалдаьккхар, республике юкьера хьаэцаш дола алапи 35975 сом хилар, из лакхденнад 9,2 процента.

Керттера терко тӀаьхийтар республике дӀахорча итт шера бе безача балха.

Иштта ГалгӀай Республике чӀоагӀдаьд тайп-тайпара балхаш де дезаш хилар; караерзаяьча говзалга хьежжа, дӀахьоргда уж 2024-2030 шерашка. Цо белгал-

ду 75 балха моттигашка 2 эзар саг эшаргхилар.

Таханарча замах йола къахьегам моттигаш дукхагӀа болхлой эшаш я, цунга хьежжа хила беа болх дика бовзараш.

Цудухьа тахан, кхоана накьбаргбола говзанчаш Юмабара йола кӀийле чӀоагӀгьаьй, вайцигарча говзанчех, болх дика караберабаь къахьегамхой хурголаш.

Церцарча хатарех лорале, яхаш, кхайкарал ду МЧС

Коазой Мадина

Біаьстан денош хІетта мара хьаэттадеце а, йокьаенна баьчаш летаярах хулаш дола церцара хатараш даржаш латт. МЧС болхлоша кхайкарал ду бахархошка, боккьал а лорае из оагІув, яхаш! ЦІераш ювлара эггара чоагІага даьржа дола баьхан - церцара гулакх тесса леладар, лоралуш цахилар.

Даггара дехар деш латт, боккьал а ма летае кхайчкхайчача цІераш, йокьаенна йоархІаш, нувхаш лотайийа юхера гаьна ма дувла, яхаш. ЦІи сиха дІа-хьа ярж, тІаккха хьахул хийла сага вахар а хоададеш дола доккха, унзара хатар», - йоах МЧС.

Бахархошца массахана бувзам лоаттабеш, кхетаченаш дІакхухьаш, шоашта могоар ду МЧС кхайбегамхоша, цІерцарча хатарех лорабе гІерташ, деррига хьалхадояхаш. Бакьда біаьстан-ахкан ха хьаэттача, нах фийла цахиларах, уйла ца еш хиларах яржца цІераш йоае арабовла безаш хул.

Боккьал а дита йокьаенна баьчаш летаеш дола гулакх, оашош нувхаш лотаяяле, уж яьга яллалца, цІера товнаш дІа а йоайий мара, юхера дІа ма аха!

Моттигера доолахьара кьахьегам дика дегІабоагІаш хилар, белгалдир ГІалгІай мехка

Султиганькьан Йоакьап

Хоалуш да моттигашка зІамига, юкьера доолахьара кьахьегам дегІабоагІаш хилар, карарча шера из 16% дукхагІа ба 2023 шера баьча балхал, йоах ГІалгІай Республикан Паччахьалкхено Парламента хьалхашка кхайкабаьча хоама тІа, аьлар «Сердало» газетага.

«2024 шу долалуш, из

болх дукхагІа баьб 6,3 эзар зІамигача, юкьерча доолахьарча моттигашка, из 16% дукхагІа ба 2023 шера баьчул (5,5 эзар). Цига болх беш бола нах а тІакхийтгаб, хІанз уж ва 8 эзар саг - цун дегІадар 4,5%.

Цу юкьа шоай доолахьара хІама хьадийлла боахка нах шозза дукхагІа хиннаб - 16,5 эзар саг (01.01. 2023 - 9,6 эзар саг)», - аьлар республикан ах паччахь волча Слестенин Владимира, ГІалгІай Респу-

бликан Халкьа Гуллама хьалха кьамаьл деш.

Цо иштта белгалдир паччахьалкхено вай мехка зІамига, юкьера доолахье дегІайоалаяра ахчанца новкьостал деш хилар, иштта, доолахье лелаеца кьоначар дІадоладаь хІама хьаллоацаш, терко лоаттаю. Белгалдир, уж декхараш дика кхоачашдергда, йоал яккхара боарам лаьгІбеш хуле. Карарча шера, наджгоанцхой бетта

1-ча дийнахьа денз, республике йоал яккхара боарам 6%-ра 2 %-га кхоачаш лохбеннаб, иштта ИП организацеш луш йола йоал а кІезигагІа я, леладеча Іаьдала хІамах йоал ялара гулакх дикка царна аттача даьккхад.

ГІалгІайченна чоагІа лоархІаме да, вахара-экономически даькь тІа вай республика дегІайоалаяра, кьаьстта ше арахецаш дола хІама.

Кердача Реданте, хьайбай маша арахецаш, завод хьаелла лерхІ

Султиганькьан Йоакьап

ГІалгІайчен кулгалхой кьахьегаш ба, МагІалбика кхален Кердача Реданте хьайбай маша арахецаш йола завод хьаелла дагахьа, яхаш, дувц «Сердало» газетага ГІалгІай Республикан паччахьалкхен зарбан болх лелабераша.

«Республике хьалхара цу тайпара завод хьайийллар 2015-ча шера, из 2017-ча шера дІакьайлар, чакхьаккха шура цатаар баьхан долаш.

Таханарча дийнахьа, эггара дикагІа пайда эца йиш йолаш я агропромышленни гІишло, цудухьа цу тайпара моттиг, болх ца беш, латгийта йиш яц мехка.

Завода лерхІакох дукха кхача арахеца йиш я: йокьааяь шура, кІедж йоаккхача дІакхачийта шура, тІоа, шин тайпара ета шура, кІюлд, миста шура, иштта кхьдола маша», - аьлар Келаматанькьан Махьмуд-Іаьлас.

Цо белгалдир, из завод хьаелла эшар да, доахан леладу лаьтта, доахан дукхагІа хьаэ-

ца ахча. Мехкадас белгалдир, йолаш йола таро лерттІа лелаеш

хилча, республикан дикагІа йолча предприятиех хургьа из. Мехка кулгалхоша, пачча-

хьалкхено новкьостал дергда, арахецаш дола хІама маьхалдаккха таронаш лаха.

Нах лела тий тоадеш боахк Илдарха-Галий тIа

Султиганькъан Йоакъап

«ГалгIайчен - 25 шу» яхача паркагара дIадоладенна, шахьарерча керттерча Iама дIатIаотташ дола тий тоадеш боахк Илдарха-Галий тIа. Из хоам «Сердало» газетага бир шахьара администраце.

«Болх чакхбаькха бала боахк къахьегамхой. Шахьара кулгалхоша даьча дехарах, дIахьош болх ба из. Тий тоаде дезаца хьале кхаьча дукха ха яр, цунга хьежжа, цу тIагIолла лела а кхераме дар. Цъа кIеззига кулг тохарах, кхоачам хургбоацаш дар тIаь гIулакх, эшаш хиннар дукха рузкъа дар. Даьла къахетамца, цъан бизнесмена шийна дIатIаийцар цу балха эша ахча», - йоах тхогарча хоамо. Хами махи баь варгвоацаш, доккха дика да, нах лелаш дола тишденна тий тоадар. Цу тIагIолла нах мел лелача хана, цу сага маьл хургболаш хIама да из. БоагIача боараме тоадаь тий адамий дегаш гIаддугаш да.

Вайцига, 2019 шера денз, хьалъяь а тоаяь а яьннай 37 ишкол

Султиганькъан Йоакъап

Республике, 2019 шера денз, хьалъяь а тоаяь а яьннай 37 ишкол, 22 эзар моттиг йолаш; 49 берий беш, 9,5 эзар моттига лаьрхIа, аьлар «Сердало» газетага мехка министрий кабинето.

Из болх баь хиларо таро хилийтар 7,2 эзар балха моттиг хьакхолла, ишколашка а иштта берий бешамашка а.

«Таханарча заман ишкол» яхача программа, «Дешар» яхача къаман проекта чудоагIаш; хьалъяь итт юькарча дешара 6 эзар дешара моттиг йола гIишлош, иштта хьалъяь «Нах баха ценош, керттера гIишлош сейсмически оагIорахьа кхаленашка чIоагIа хилийтара» яхача программанна чуйоагIаш, 320 моттиг йола цъа гIишло.

Хьалъяь 12 берий беш, 1530 моттиг йолаш, уж болх бе йолалургьа 2024 шера тов

бетта 1-ча дийнахьа», - аьлар ГалгIайчен премьер-министра В. Слестенина, ГалгIай Республикан Парламентага министрий кабинета баь болх бувцаш.

Цо иштта белгалдир, ткъаь итт ишкол цIенхаштта тоаяь, цу даькъ тIа латта декхараш а кхоачашдаь хилар. ГалгIай Республикан Паччахьалкхен кулгалчочо, ше къамаьл деш, белгалдир, «Дешар» яха проект кхоачашгьеш, дешара центраш хьакхоллаш, физически куль-

тура, спорт чулоацаш йола занятеш еш, терроризма духьала къовсам лоаттабеш, цIи ялара кхерамзлен Iалашо яра йола моттигаш хьаеш, ахкан замах бераша салаIача хана, царна мах боацаш даар лоаттадеш хила дезилга.

Цу юкъе дар гIалгIай мотт Iомабе безаш хилар, паччахьалкхен экзамен дIаялара хьал тоаде дезаш хилар, дешархой профессионаьни оагIув лахар.

2024 шера гIалгIай дарбанчеш таьрахьашца дIаязъергьа

Султиганькъан Йоакъап

ГалгIай мехка, «УнахцIено» яха къаман проект къоачашгьеш, ер шу йистедоалаш, таьрахьашца дIаязъергьа республикан еррига балха моттигаш, яхаш, дийцар «Сердало» газетага ГалгIай

Республикан Кулгалхочун зарбан болх лелабераша.

«Интернет хIарманга дIакхоачаш ца хилча яргIоацаш я, таханарча заман сага вахар вIаштIехьа даргдац, таьрахьашка дерзадаь хьалаш ца хилча. Интернет ва-

хара лоархIамеча моттигех хилар чIоагIа эшаш да республиканна.

Карарча шера, республикан еррига дарбан моттигаш таьрахьашца дIаязъяь яха еза», - аьлар Келаматанькъан Махьмуд-Iаьлас.

Ростелеком тахан лохаш я,

2024 шу чакхдалале юрташка из болх баь баргбола оагIув.

Махьмуд-Iаьлас белгалдир, таьрахьашка даларо дикка аттача доаккх ГалгIай Республикан юрташка бахача наха лорий новкъостал дIакхачийтар, из болх дIахо дIахьоргба.

Нах бахача кхаь моттига хий лоаттадергдола гIулакх тоадир Шолжа-Шахьаре

Султиганькъан Йоакъап

Шолжа-Шахьарерча Восточни, Солнечни, Заовражни оалача нах бахача моттигашта хий лоаттадергдола ГНС йолаялийтар. Хила боагIача боараме болх дIахьош хургьа из.

«Сердало» газетага из хоам бир шахьара администраце. «Харланова оалача хин насосни станцера трансформатор болх ца беш сеца-яр, чIоагIа баьннача миho зе даь. РЭС беча хоамах, насосаш тоаяь, беррига болх меттаоттабаьб цига», - йоах тхогарча хоамо.

Белгалде деза, моллагIча тайпара хаоттам хиларах, дийбиса ца къовсаш, болхлоша сиха арабаьле, кхоачамбоацараш юстардоах, аьнна. ЙIовхал хьаоттарца, дукхагIа дарж цу мугIарера хатараш.

Ерригача Россе хургдола къахъегама шоатта, хьаллоацаргда вай республико

Коазой Мадина

Гишлой баллах йолча министрствос хьалхале лелаш, дӀахьош долча ерригача Россе къахъегама шоатто, цӀенна юхера дӀадоладенна салоӀача моттига дӀатӀакхоачаш дола доазув чулоацаргда.

«Шоай ков, коанаӀартӀенаш, юртар, шахъарера доазонаш цӀендеш, зизаш дӀадогӀаш, ца эша гаьнаш дӀайоахаш къахъегаргда бахархоша. Дакъа лоацаш хургба цига, Даьла духъа гӀо деш лелараш.

Цар гӀо дергда бахархошта 2025-ча шера тоае езаца моттигий къоастам бе», - хоам бу Мехкадаь зарбан болх лелабераша. 19 сурт-проект, 4 нах гуллуш йола моттиг я хоржам бе оттаярш. Об.gorodsreda.ru сайтага гӀолла дакъа лаца йиш я хоржамашка.

Футбола къоастадаьча доазон гонахъа, гаьнаш дӀаегӀар Алхасте

Коазой Мадина

Дукха ха йоацаш тоадаьча футболла лаьрӀача доазон гонахъа, гаьнаш дӀайогӀа лаьрӀар Алхасте. Талла оалаш йола 11 га дӀаегӀар, из моттиг чулоацаш, юртарча администраце болхлоша. Из хоам «Сердало» газетага бу Шолжа кхален администраце.

«Талла яхар массане-на йовзаш, 30 метрага кхоачаш урагӀйодаш, беркате лоархӀаш га я. Футболах ловзарашта, салаӀа цига Йохайначунна пайда беш хургъа хоза куц дола уж къона гаьнаш», - йоах тхогарча хоам.

Шахъарий хьал тоаду гӀишлошъяра болх дӀахьоргба республике

Султиганакъан Йоакъап

ХӀара шера тоабеш латт вай мехка гӀишлошъяра оагӀон болх; шахъарий, юртий куц тоадеш къахъег. Из хоам «Сердалога» бу Мехкадаь зарбан болх лелабераша.

«Наьха вахара хьал аттачахаь доаккхаш, республикере моттигаш тоаеш, къахъег

мехка. 2023-ча шера, хьалъе дӀайолайир 64 гишло, 46 царех таханарча дийнахъа йистеянна, шоай моттиг дӀалаьца я.

Куц тоадеш, эргаяккхай 22 шахъарера моттиг, укх шера тоае лерхӀ кхы а 20 моттиг», - белгалдир вай мехкадаь Келаматанакъан Махьмуд-Ӏаьлас, баьча баллах дувцаш.

Юрташкара доазош тоадара тӀехъа кхеллача паччахьалк-

хен программага гӀолла Экажкъонгий-Юрта хьалъяьй газ, ток, хий лоаттадеш йола моттигаш. Наха лаьрхӀа хьалдеча цӀенной хьал а дикка тоалуш латтилга белгалдир вай Мехкадаь. 2023-ча шера 162,6 эзар кв. метрага кхоачаш бар цун боарам. Теркалде деза, 2022-ча шера хинначул 20, 6% лакхагӀа из болга.

«Квартирай хьал» яха оагӀув

хьайицача, вай мехка чӀоагӀа лоархӀаьме да, иштта толам боаккхаш болх дӀабахьар. Мехкара вахара-экономически хьал тоадара тӀехъа хьинаре къахъегаш ба республиканна хьалхалаттараш. Вай мехка кулгалхочо белгалдир, наьха вахара хьал ма хетта тоадара тӀехъа дукха къахъегаш дӀадаха дезилга. Ишттача наькъаца мара тоалуц деррига.

Наькъий хьалах йола Министерство, Ӏаьржача хишта духьалара болх дӀахьош я

Коазой Мадина

БӀаьстан хиш айденна доладелча, хила тарлуш долча хатара духьалара болх дӀабахъа арабаьннаб республикерча наькъий хьалах йолча Мини-

стерствон болхлой.

ЦӀаьхха, хила тарлуш долча хатара духьалара кийчо лакхача боараме хила еза. Шолж цӀендеш, цу чура ца эша хӀамаш арайоахаш, баьккар къахъегам-

хой. Шолжа кхалерча тӀаьна кӀалхара хиво Юкхийхъа гаьнаш, йоккхий нувхий гурматаш дӀайоахаш болх бир цар.

«Из болх дӀабахъара керттере бахъан - цӀаьхха хий айденна хӀама хуле, тӀаьшта кӀалхара

моттигаш паргӀатта хий чакхдала йиш хургӀолаш лоаттар, хий соцадеш йола нувхаш хийола хӀамаши тӀаьшта кӀалхара дӀайоахаш, моттигаш мукъаяхар», - йоах тхогарча хоам.

Хьийнача хӀамах (пластиках) Ӏалам лораде

Султиганакъан Йоакъап

Хиш бӀехдергдоацаш, хьийнача хӀама дӀачутела, яхаш, тӀахъех мехкара бахархой. Из хоам «Сердалога» бир Ӏалама хьал лорадеча болхлоша. «Хиш хьийнача хӀама бӀехдар гойташ дола хьалдетта каьха-

таш кийчдаьд цу гӀулакха оарцагӀбаьннараша. Хьийнача хӀама ехачул тӀехъагӀа, цох дуса зӀамига дакъилгаш корадаьд чкъаьрашта чухънахъа.

Царна юкье да вайна массанена дика довзаш дола скумбри, карась, толстолобик, тре-

ска, тунец, иштта кхьдараш а», - йоах Ӏалама гӀулакхех йолча Министерствон болхлоша. Республикан бахархошта хьалхадоккх, мел доккха зулам Ӏалама, дийнача хӀамашта деш я пластика.

ХӀара сага, уйла йича, кхетадергда, унахцӀенон зе деш бола

кхача вай мел буача хана, дегӀа хьал гӀадвугаш хила йиш йоацилга.

Къахъегама шоаттан юкье дакъа лоацаш волча хӀара сага Ӏалама хьал лорадара тӀехъа дер доккха гӀо да. Боккъал а ма толхаде, Дала вайх къахетам баь, хьаденна хоза, беркате Ӏалам!

«Культуран тӀехьален» 3D кеп хьаеш йола чемпионат дӀайихьар ГӀалгӀайче

Гаьгенаькъан Мартина

«Кванториум» яхача берий технопарке «Культуран тӀехьален» 3D кеп хьаеш йола чемпионат дӀайихьар, яхаш, дийцар цига «Сердало» газетага.

«28 сага мехка дӀахьош хиннача кхетачене дика дакъа лаьцар. Уж 12 шу даь-

нна а 16 шу даьнна а бола кагирхой бар. Ши сахьат ха елар царна, республикан къаман культуран белгалонаш юкье йола проект отгӀа-яра.

Декхар мишта кхоачашду хьожаш вар Кьоастой Адам, Тумхой Мухьмад, Маргазанаькъан Гийса.

Чемпионате бухсоцаш дикагӀчарех лаьрхӀар Сага-

наькъан Лейла; цо, музеерча суртага хьожаш, кхабилг йиллаяр. Цул совгӀа, хьалхара моттигаш яьхар Коазой Микаила, цун болх бар «Тема гӀала», иштта Марзбиканаькъан ИсмаӀала, цо баь болх бар «Барзкъашта етта къаьнара аьшк». Котбаьннарашга массанена тха кулгалхоша совгӀаташ делар», - аьлар «Квантори-

ума» кулгалхоцо Янданаькъан Салмана.

Грамоташ елар Хамхой Мухьмада, Тоачанаькъан Халата, Бузуртанаькъан Султана. Цар даь балхаш дар, «Ший тайпара хилар» ала мегаргдолаш. «Дика чакхе» яхача даькъе болх дика барах, Албохчанаькъан Заьлмаха белгалваьккхар.

Кагирхошта
цӀаькха
хьалхадаьккхар,
наркомани
вахарӀа унзара
йолга

Гаьгенаькъан Мартина

ГӀалгӀайчен юкьарча дешара моттигашка болх дӀахьош ба, кхувшбоагӀараша наркоманеца бувзабенна никь хьаьцаргоацаш, яхаш, дийцар «Сердало» газетага, Илдарха-ГӀалий тӀарча №3 йолча юкьерча ишколе.

«Кьамаьл деш, ишколай хьехархоша боккха теркам тӀабохийт дешархой харца-хьарча навьк тӀа цабалийтара, ХӀана аьлча къаьстта цу хана геттара корзагӀбоала ха я цар, вахарца бувзабенна харца-хьара никь цар хьалацар кхерам бола ха я из.

Дикадар хьалхадаккха лаьрхӀа, Илдарха-ГӀалий тӀарча №3 йолча юкьерча ишкола 8-ча классашка дагӀаца берашта, из хьехам бир, кинолента гойташ, иштта дийцар цунга гӀолла бӀаргадайна хиннар харцахьа долга. «Наркотикаш. Царга балара къайленаш» яха фильм гойтар царна, цунга хьехачул тӀехьагӀа, бераша кхетадир цох хьадоала зулам, наркотикаш мел унзара лазар да», - йоах хоамо.

Наркоманена
духьалара
кьовсам
чӀоагӀбу
республике

ГӀазданаькъан Ахьмад

Наркоманена духьала кьовсам лоаттабеш бола болх дӀахьош ба МагӀалбика кхале. Инаркьерча № 12 йолча ишкола дешархошца, цу зуламах дувцаш йола кхетаче дӀайихьар.

Берашцарча вӀашагӀкхетаре дакъа лоаттабеш вар МагӀалбика кхалерча наркоманеца кьовсам лоаттабеша комиссен секретарь вола Хамхой ГӀалихан, 18 шерга кхачанза долча берий гӀулакхех йола болхло Доданаькъан Марем.

«Хамхой ГӀалихана дешархошка дийцар, наркомани яхача доккхача зуламо сага вахара деча зенах, цунца бувзам лелабераша шоай ираз доадеш хилар», - дийцар «Сердалога» шахьара администраце. Наркотикашца бувзам лоаттабеш бола вай мехкара бахархой 20 е 35 шу даьнна ба дукхагӀа даькъе. Вай дерригаш оарцагӀдаьнна, юхатоха дезаш доккха зулам да из! Цу бӀехача гӀулакха никь хоадабар - вайх хӀаране декхар!

«Зарница 2.0» яхача ловзаре котбаьннарий цӀераш яьхар МагӀалбике

Гаьгенаькъан Мартина

Ерригача Россе дӀакхухьаш долча «Зарница 2.0» яхача ловзаре котбаьннарий цӀераш хьакхайкайир МагӀалбика кхале. Из хоам

«Сердало» газетага бир «Хьалхарчар болам» яхача оагӀон зарбан болх лелабераша.

«Яхьашка котало яьккхар МагӀалбикерча № 16 йолча

ишкола «Колиб-р» яха тоабая, аьнна, хьакхайкадир кхелахоша. МагӀалбика кхален 10 ишкола тоабаш яр яхьашка дакъа лоатташ хиннараш», - белгалдир ерригача Россе «хьалхарчар» моттигерча

оагӀон болхло волча Налганаькъан Рамзана.

Укх шера саккура бетта 23-ча дийнахьа, дӀайолайир вай мехка «Зарница 2.0» яха ерригача Россе проект.

Халхар – лоамарочун оамала дакъя

Дунен халкыашта юкьерча халхара денга

Гарчакханаькьсан Сали

Хьалхадаяхача хана, лоамарочун оамалца чоагга лоархлаш хиннача хламаех хиннад; говр хахка хар, герз нийса кросса хар, хоза халхавалар. Царех цхьащайола моттигаш хувцаеннай карарча заман чухья, масала, тахан говрашта меттел лелаю машинаш, хлаьта говраш балхах а тлаьтгача кхыгча дукьях а мукьяьннай. Машинаша парглатьяьхай уж. Герз кхоссар тахан лоархлеме да, хлана аьлча эскаре а Юмаву саг ший мохк, ший лаьтга лораде. Иштга цлаккха кьалуш доацача гулакхех да аьнна хет сона лоамарочун вахаре халхавала хар. Моллагга нах вшаггкхийтга моттиг – саг йоагге е йоде, салага бахар, кхыметтел кьяхьега гулбалар – хозью дика халхавала ховча сага. Лоамарочунга хоатте:

- Халхавала хой хьона?

Ше из гулакх лаьрххла Юмадаьдеце а, цо жоп лургда:

- Хов цхья баьхан.

Хац ала эхь хетаргда цунна, лоамаро а хилча, халхавала мишта хац. Гонна юкьеваккхача, шийна ховча тайпара масехк го а баккхча, араваргва. Вай хьалхарча боккхача наьха а чоагга сакьердалора халхарашца. Дагадоагга, зламига клянк со волча хана, влалла ишколе а валае, даь-дас шолгоара топ кач а элле, халхавоахар со. Сона-м мича ховра цу хана, ког шоршабе а пхьарс длабахийта а. Уй тлагюлла еза топ текчаеш, халла мара длаваха а магацар. Воккхача сага-м сакьердам боалар цох, хлана аьлча, кьона волча хана, балхаш тла а, наха юкье а, ловзарашка а, сакьердамашка а лийнна саг вар из. Таханарча халхарех влалла тара дацар цо ше деш хинна халхар. Сиха, цлоглане, кхувсалущ, когаш чоалдетташ дацар цо гойташ хиннача халхара сург. Хланзарчар мо ураггдлаглаш хилацар кулгаш. Уж Юхийца хулар, бакьда цхья ший тайпара дла а юха а лелаш хулар, ког чоагга тайжа шершатора, волавалар а клеизга хулар цу халхарца, дукхагга латташ, лоацца гобоаккхаш хулар. Кьяьстга ха яхача нахага хоза товш халхар дар из. Кьоаношка товш хилац длаадар хьаадар, сихача боларах лелар, пхьарсаш хьувзадар, царех тарра кхыдараш.

Ишколе дахачул тлехьагга,

Оздой Муса

халхарашца дувзаденнар дукхагга хайра, духхьал лоамарой халхар дайза ца леш, эрсийдараш а ха дезар цига, цу хана чоагга мода яр цу гулакха. Юхьанцарча классашка, 3-4-гга классаш яр мотт сона, тхона хьехаш яр Шадажанаькьсан Ибрахима Лиза яха хьехархо. Дала тега дика саг яр, берашца геттара Имержа, цар хьашташ довзаш яр из. Цудухья масанена дукха а езар. Цьбан дийнахья, бераш чудаха кийчделча, согеи Барахой Мухьмад яхача клянкагеи:

- Оаш шинне сабар делаш, чу ма гюлаш, - аьлар хьехархо. Мухьмадах воккха хилча «Сердало» газета керттара редактор а Ньсарерча ГТРК председатель а хилар. Карарча хана воацаш ва из.

- Халхадовла хой шоана? - хаьтгар Ибрахима Лизас.

- Хов, - аьлар Мухьмада. Хетаргахья, из Юмаваьбар, берий беша ухача хана. Со берий беша ихавацар, цудухья Эзопа йийцача инкала мо мара халхавала а хацар.

- Сона-м хац, - аьлар аз.

- Дахалхавалал! - аьлар хьехархо Мухьмадага. Са новкьост, когаш тлара маьчеш а Юьяха, кога бухьара а увтташ, геттара пхьарсаш а длаухийташ, халхавалар. - Ханз хьо валал, - аьлар сога, хьяйна ховча тайпара.

Дукха чоалхане доаца, воккхача сага сайна Юмадаь, халхар дир аз. Сона хеташ, Мухьмад дикагга ваьлар. Шозза-

кхозза, ше хья а хьехаш, халхара урокаш елар тхона дукха езача хьехархо. Бакьда длахо длабаханзар цо тхоцара из болх. Тхон халхарчаш хургдоацилга кхетадаьдар мотт сона цо.

Ха длаярца, йоккхаггча классашка хьалчудаьлча, ишколе керда шу, кхьдола цайш дездеш, ашарий сайренаш хулар. Цига дукхагга де дезараш эрсий халхараш дар, уж тхона Юмадаьдар пионерий салолача лагерашка. Вальс дикка чоалхане яр, тхона ховш хиннар танго оала халхар дар. Из де хала дацар, йийига юкь тла ши кулг а дилла, дла-юха сетгаш, латта мара везацар, наггахья гга а боккхаш. Вальс халхавала ховш ишколе цхья директор Малсанаькьсан Йоакьапа Юсап мара саг вацар. Цхьайолча хьехарочунца из халхавалча, йоккхача спортзале гюлла кхостайора цо шийца халхаювла кхалса. Кастга гучадала доладелар, кьяьстга 70-ча шерашка, твист, шейк яха халхараш. Цхьачарна геттара дика ховра из халхар. Оаха, чудахача, твист тохаш мегаргюла йиш ютла а оттайийя, Юмалуш йлаьха ха йоккхар, ишколе хоза халхадовлар духья. Из халхар сов сиха хиларах, кхоачам боллаш из дика де влштлехьадалацар. Иштга длаболабелар тха халхарашцара хьалхара безам. Цкьза цхья сиха халхар де дахья а дахьацар, тхоаш дахача моттиге дувцаш хезадар тхона, Ганенаькьсан цхья зламсаг, халхавулаш латташе а, дог Юдежа веннав, яхаш.

Из моттиг бокьонца хиннаяр, бакьда дог Юдежа-м хинна хургдацар цун, сеца хинна хургдар из. Цу хана тхо тешар наха дувцачох.

Ловзараш дола моттигаш нонагга хулар ювцача заман чухья, уж дора нускал цлакхьача дийнахья сарахья. Кагий нахи мехкарийи влшагга а кхийте, дла-юха бегашта зоахалолаш а дувцаш, халха а бувлаш, сакьердаш хулар. Хлаьта боккхагга бола истий, царга корох а наларах чухьешаш, шоай кьона ха дагаийхе леш хулар. Цу тайпарча моттигашка гучавоалар дика халхавала ховш вола зламсаг, йога, пандар лакхарца белгала йола юртхо е мехкахо. Уж ловзараш каст-каста хинилга а наха царех лоархлеме моттиг лоархлаш хинилга а хов вайна йоазанхой исбахьален кхоллаамашка гюлла, царех язду дувцараш тла, пьесаш тла, романаш тла. Цу тайпара моттиг нийслу Малсанаькьсан Зоврбика «Йога йодаяр», Малсанаькьсан Оарцхой «Салихьат» яха пьесаш чакхьоалаш, топ а кхувсаш, Ване халхавоах, халхайоаккх Салихьат а; ловзар дувцаш а деш а гу вайна Малсанаькьсан Дошлакьаси Оарцхоси язьяьча «Кердача наькья тла» яхача пьесанна юкье. Иштга моттигаш нийслу Боканаькьсан Ахьмада «Цийенна сайре» яхача романа тла. Колхозера ахархой, балха ди чакхьаьлча, ловзарга латташ моттигаш я цу тла. Чаккенаькьсан Саида «Асхьаб Бендар» яхача пьеса тла, «Церага маьре яхар» яхача дувцар тла гу вайна иштга ловзарга сакьердам буаш бола кагирхой, и. кх. дг.

Вай Сибре дигача хана, мел йоккха хало, сагото шоашка хиннае а; вахар клеизга аттача даьлча, влшагга а бетталуш, вай даьй лаьдалагга сакьердаш, ловзар оттадеш баьхаб вайнах. Цох боккхаггчар дувцаш дукха хезад сона. Пандар Юмабаь, ловзара тоам беш бола мехкарий дукха хиннаб, царех цаг са сай даь-ийша а хиннай. Йоккха хилча а, цкьза саготалла пандар локхийтар цунга. Юха мехкадаьнначул тлехьагга-м дукха

бар пандар локхаш бола мехкарий. Царех цаг яр Йовлой Рая. Из а цун йиша Люба а, кьона мехкарий болча хана, цхьан юкья нийсса тхона духьалдоалача Барахой Мухтара коа баьхар, шоай наьнаца. Уж массанена бовзар ара, цкьза хланзара фоторепортёраш (папарацци) санна, царна тлехья лелаш хоза хетар берашта. Царна шоашта цох фу хетар хац сона. Из гулакх дукха дезаш а хинна хургдац мехкарашта, хьанна дезаргда даим, хьо дла мел вахача, тлехья бераш лелаш хилча? Уж дукха безаш, хоза хеташ лелар уж бераш, гоама болаш лелацар. Цар дикка дакья лаьцар вай мехка халхараш доаржадеча а деглакхувлача а балха юкье. Шаькхе а «Вайнах» яхача халхара ансамбле болх беш хилар уж, Рая пандар локхаш, Люба халхавулаш. Цул тлехьагга, Раяси Шадажанаькьсан Абукарей берий ансамбль а цул тлехьагга, «Галггайче» яха паччахьалкхен ансамбль а хьайир.

Кхы а хиннаб «Вайнах» яхача халхара ансамбле халхабувлаш галггай кьаман кагий нах. Масала, царех хиннав Нохч-Галггай АССР гюрваьнна артист Дидиганаькьсан Мухьмад. Каст-каста телевидене концерташта юкье хулар цо деш дола «Хьаста юхе» («У родника») яха халхар; тхона, берашта, чоагга дика хетар из галггай кьаман волаш, иштга хоза халхар цо деш. Курал йора а ала мегаргда. Иштга цу ансамбле халхавийнна вар РСФСР культуран цихеза болхло Паппархой Мухьмад, Нохч-Галггай АССР гюрваьнна артист Могушканаькьсан Ахьмад, цу халхара тоабанца кьяхьега волавеннавар тлехьагга хийрий паччахьалкхен «Алан» ансамблца болх баь, Кьилбаседа Хийрий АССР цихеза артист Саганаькьсан Мурад. «Вайнах» болх баь вар тлехьагга Нугзаров (Хабренаькьсан) Тамерлана циркерча говрбарех длакхийтга Гарчакханаькьсан Берснакь, кхыбараш.

Кьяьстга дувца лов сона Оздой Хоасбота Мусайх лаьца. Из Ньсарера №13 йолча интернаде деша ваггаш, Москвер-

Могушканаькьсан Ахьмад

Саганакъан Мурад

ча балетни студе деша вахийта къоаставаъ хиннав, 1974 шера чакх а йоаккх цо из. Цул тІехъагІа цо болх баъб Пермерча ашарий театре, цъхан юкъа ПалгІай Республикан культуран министр хилар цох. Цу хана цунца вІашагІкхетар а къамаъл а хилар са. Цох айса даъча йоазон юкъера цъха дакъа оаш дийшача бакъахъа хетар сона: «... Мишта, фу маІан долаш дар тха вІашагІкхетар? Айса болх беча Сурхо тІарча 9 шера дешача ишколе литературно-художественни музей еш воаллар со. Цу чу вІашагІкхийттар совІата денна гІорбаъннача а къонача а суртанчий балхаш. КІезигагІа дале а, цъха ткъахъ сурт дар уж. Царна юкъе дар Поалаонкой Адама дилла «ТІаргим» яха сурт, бакъда гом боацаш дар из. Мусайгара 1993-ча шера айса ийца хинна интервью тІайола газет а ийца, министр волча хъалвахар со. Цу хана со Насаре вахар, гІаш хъалваха йиш йолаш дар са гІулакх. Дукха латта ца везаш, тІаййцар со министра. Дахар-денар хъаттачул тІехъагІа, аз аьлар:

- Іайха енна хинна интервью бІаргайінайий хъона, газета тІа кепа техачул тІехъагІа?

- Яйнаац, - аьлар Мусас, бІаргаш сона тІакІрдаъ.

- СовІат денад аз хъона, - аьнна, дІаделар аз сайгара газет.

- Баркал, - аьнна дІаййца, ІотІахъежа, нийсдаъ истола йиста тІа Іудиллар цо из.

- Цъхаъкха цъха хІама дар са хъога хатта, - аьлар аз, къаман культуран кхел ший бейоаллача сагага.

- Хаттал Іа, - ладувІа кийчвелар министр.

- Дукха ха йоацаш арадаъннача «Эрсий балет» яхача энциклопеде тІа Пермерча театран дикагІволча артиста санна хъайци дІазъъяьлга хой хъона?

Цецваьлар Муса:

- Хац сона-м.

- Хъона ца хой а, яз-м ваъв хъо, - аьлар аз, - кхаъ ба хъога.

Оздойчунна цох кхаъ хийтар е хетанзар сона оалалургдац, бакъда цу тайпарча лоархІамерча книжканна гІалгІа юкъевахъар, ЭсамбаевІар Махъмуд а ца хъоахаваъча энциклопеде тІа цун цїи латтар, вай зІамигача къамо доаккхал де мегаргдолаш хІама дар...»

Карарча хана, сона хезадох, Хоасбота Муса Селий мехка къахъегаш ва, цигарча халхара тоабанна ший говзал дІалуш. Дукха цїихеза берий, кагирхой халхара тоабаш хиннай, хІанз а я вай республике, царех я «Асса», «Магас», «ТІаргим», «Лийг», кхъяраш. Царех цъхъарца а «ПалгІайче» яхача паччахъалкхен ансамблаца а болх баъ ва фатанча, «Нохч-ПалгІай АССР культуран гІорваьнна болхло», «ПалгІай Республикан халкъа артист» Куркъанаъкъан Солсбика Руслан. Цо яхачох, халхар ший мотт болаш да. Цунна юкъе дац ца эшаш дола, маІан доацаш дола хІама, маъжений лелар гаьнара хъадоагІаш, белгалара чулоацам болаш да. Руслана даъча лоархІамеча балхашта юкъе, къаьстта белгалбаккха безарех ба аьнна, хет сона, «ПалгІай халхара исторецара» яха йоазон болх. Къаьсттача книжкаца кепа теха, арабаьннаб из. Ала деза, кІоарга маІан дола йоазув хинна ца Іеш, цу книжка тІа да къаьнара ловзараш а вай заман халхараш а гойта сурташ. Книжкаца да, цун чулоацам кхы тІа кІоаргагІа кхетабайташ дола «Юхедуллар» а.

ХъатІадоагІаца Дунен халкъашта юкъерча халхара денца (бекарга бетта 29 ди) даъкъалабувца лов вай къаман халхарца бувзабенна мел бола артисташ, царна гІо деш, халхараш дезаш мел бола нах.

«ТІумагІ» яха лоамашкара гІалаш ягІа моттиг тоае лерхІ

Коазой Мадина

Вайна ма харра, лоамара гІалаш тоаеш, боккха болх дІахъош латт вай республике. ЧІоагІа къахъегаш, дукха рузкъа дІатІадохийташ, меттайоалаеш латт лоамашкара гІалаш.

Укх накъа тоае къоастам бир «ТІумагІа» ягІаца 34 гІаланна, малхарча кашамех латтача моттига. Из хоам «Сердало» газетага бир республикерча паччахъалкхен зарбан болх лелабераша.

«Республикан культуран истореца дувзаденнараш лорадара тІехъа йолча комите-

то техкар цу гІулакхах дола «АСМ Группа» проектни а кхыдола каьхаташ. 34 гІохъя гІалеи малхара кашамаши да тоаде дезараш», - йоах тхогарча хоам. Белгалде деза, из боккха болх дІабахъа дІатІаййцараш «САФМАР», «Меттаоттар» яха гІо деш йола ганзаш йолга.

Аьга-Кхалан доазон тІарча хин йистош цІенйир

ГІазданаъкъан Ахъмад

Цъха пхийтта гали нувхаш гулийр ЖІайрахъа-Эса-Чожерча паччахъалкхен историко-архитектурни Іалама музея-заповедника болхлоша. Царца цъхъана къахъегаш хилар, ПалгІайчен лоамашкарча Аьга-Кхалан гІалаш йолча доазон тІара культуран тІехъале лорача моттигерча паччахъалкхен комитета викалаш. ХІанз

Эсах хъакхеташ дола Аьгийхий цІенделар, укхъаца хІама бе-башха доацача туристаша Іокхийсача нувхех.

«Оаха баъ белхий хетабаъ бар Халкъашта юкъерча исторически моттигий денна, цунна кертте латта дешаш да: «Лорабергба вай исторически мохк». Тхо тешаш да, дукхагІа болча наьха а иштта вай Іаьдала оагІорахъара а; оаха хъийга къа терко йоацаш дусаргдац, аьнна.

Иштта лорача езаш я культуран тІехъаленца ювзаенна моттигаш», - аьлар «Сердало» газетага цу кхетачен доакъашхоша.

Исторически моттигий Халкъашта юкъера ди белгалдеш да, хІара шера бекарга бетта 18-ча дийнахъа. Из чІоагІаьд 1982 шера ЮНЕСКО чуйоагІаш хиннача Халкъашта юкъерча Ассамблейс. Культуран тІехъале, исторен дагалоаттама моттигаш лораяра тІахъехаш да из ди.

12 ДИКАЧА НАХАХ

Оаз тоаю пхъар вар из

Къоастой Хаж-Гумарх бола дагалоацам

Гарчакханакъсан Сали

Шоана дагабоагий хац сона, цхъа фаьлг бар со зламига волча хана, ворхI бийгах лаьца. Нана цагIа йоацача хана, уж яа догъэттача берзо ший оаз аьлча а йилле, йиткьйора, бийгий наьначох тара хилийта герташ. Цу наькъаца бийгашка ни хьа а еллийта, уж шеяр яа лаьрхIа яр бози. Шийна еззача тайпара оаз тоаеш хинна пхъар ва тахан са вуьца безам бар. Бакъда ший оаз яцар цо тоаеш хиннар, телевидене къамаьл де баьккача наьха оазаш яр, уж нийса екаргийолаш. СовчоагIа а е сов шорта а хургийоацаш, боагIаца боараме хургийолаш нийсйора цо уж.

Со эггара хьалха Нохч-ГалгIай телевидене къамаьл де, байташ еша вийхар, хетаргахьа аьлча, 1977-1978-ча шерашка. Цу передаче дакъа лоацаш вар Ведажанакъсан Ахмади Пхьилекъонгий Махьмад-Салиди. Литературни передача цкъаза даязйора; цхьайолча хана, дIа ца язъеш, йийлалача эфире дIахьокхар. Нохч-ГалгIай телевидени яр С. Кирова церагIча парке, шахьаргахьара Шолжах Тяхвоалаш аьшка гIашлой тий а долаш, цу тIаьх ма ваьллинг гучадоалар из чуйола шозза вIаштIара даь ца. Цига гIолла, хIара дийнахьа яхар санна, балха никъ кхухьаш хиннача гIалгIаех цаI вар Къоастой Оарснакьий Хаж-Гумар. Йоккха студи яр хьалхарча гIата тIа, дикто-

ра а къамаьл де хьабийхарий а истола духьала шоллагIча гIата тIа, юкье кизгах елла юкь а йоаллаш, хьалхьежача бIарга а гуш, багIаш хулар передача режиссери цунна уллув звукорежиссери. Режиссера болх беш духхагIча дакъе Гьянтамаранакъсан Тамара е Йовлой Рая хулар, хIаьта оаз тоаю пхъар – алхха Оарснакьий Хаж-Гумар. Передача дIайолаелча, царна юххе гучадоалар «Микрофон хьалсегай» яха йоазув. ТIаккха къаьстта сатийна, совлен гIар йоацаш, хила везар; хIана аьлча шедоа къамаьл эфире гIолла телехьажархошка дIакхоачар, из хьалсегга йолча хана. Цудухьа передача йолаялале, студе чувоагIар юкьерча дегIара, кIайбала леста корта бола, гIалгIашта кIезига тара вола къонах.

Эггара хьалха из бIаргавайнача хана, цо хьабувцача меттах вайзаваца, из эрсаша саг ва мотташ вар со. КIайча юхьара, сийрда бIаргаш долаш, къамаьл деча хана «щ» яха мукъаза оаз касткаста нийслуш (щепелявить) саг вар Хаж-Гумар. Ший балхача дувзадена хIама хьалхадоккхар цо хьаьшашта: микрофон дIайоайича мара хьал ма гIовтталаш, истола тIа дада каьхаташ шорта кIалгIадахалаш, тата дергдолча тайпара хIамаш ю ма ехкалуш истола тIа, царех тарра кхьдараш. Цул тIехьагIа шоллагIча гIата тIара ший балха моттиг хьалаца водар.

Каста хьалсогалора «Микрофон болх беш я» яха йоазув,

студе сатем оттар, дIайолалора передача. ДIахо мел бола бувзам операторцеи режиссера ассистентацеи лоаттабора режиссера а звукорежиссера а, лергехйоахкоргашка гIолла царца къамаьл деш. Микрофон дIайаина, передача чакхьаьлча, юха а ЮкIалвоалар Оарснакьий Хаж-Гумар, тIаккха дувцар телехьажархошца хинна вIашагIкхетар мишта чакхьаьлар, нагахьа санна гIалат данна моттиг хулча, из хьаоалар, тIехьа тIайоагIача хана цу тайпара моттиг нийслургийоацаш. Къаьстта цо оалаш дар: «Шун оазаш во йийкайе, са бехк ба шоана». Телевидене баьккача хьаьший меттах, цун хоза-лах е эрсий дешашца ийна бувцаш хиларах хьоахадора цкъаза. Кагирхошта хьехар дора, уж дийша хилча, цхьаца гIулакх лелалуш хилча дика хеташ. Сона дага а доагIаш, цIаккха ЮкIал ца воалаш, телевидене хьабийхараш наькьабоахача дакъа ца лоацаш Iацар Хаж-Гумар, цкъаза ше а царца араваьле, балхара цIаводаш нийслора, шахьар йолча оагIорахьа.

Массахана дувца цхьаца хIама кородоагIар цунна. Нагахьа санна шийца боагIараш йоазанхой бале, вай литературера кердадараш хеттаргдар; къона поэташ, прозаикаш малаш ба, цар фу язду ха ловш хулар. Нагахьа санна шийца комсомола болхлой е къаьхьегамхой нийслоя, цхьаца шийна хилча бакъахьа хетача къаьхьегам моттигех дувца волалора. Хаж-Гумар дукха хIама ховш, моллагIча сагаца, доккхача е

зламигача дарже из хиларах, цунца бувца мотт болаш вар. Дувцаш дола къамаьл сакьердаме а теркам тIаозаш а хулар цун.

Массехк дош аргда вай цун вахарах-леларах лаьца. Къоастой Оарснакьий Хаж-Гумар ваь хиннав 1931-ча шера Наьсар-Керте. ГIалгIай цхьа шира дувцар да «Мичара хьабаьннаб беррига гIалгIай?» яхаш. Уж хьабаьннаб, йоах цу дувцаро, кхьа вешех. Бувбоалача хана воккхагIвар хин йисте ваха хайнав, ший говраш дукха йоландаь, уж хи тIа кхувла езаандаь. ШоллагIвар хиннав дахчан пхьегIаш хьаеш, цудухьа из ваха хайнав хьун йисте. КхоолагIвар хьаьший дукха безаш хиннав, из ваха хайнав наькъа йисте. Дезала да Оарснакь а хьаьший дукха безарех хиннав аьнна хет сона, хIана аьлча Наьсаре а Наьсар-Керте а чу мел воагIа саг лелача наькъа йисте яь хиннай цо ше вахаргвола а дезал бахаргбола а фусам. Федеральни трасса тIара (Ростов-Баку) Ючуволавелча, «Карат» оалача базара ЮтIакхачале, Тутайнакьан Аьсета цIерагIча урам тIа, аьтта оагIорахьа да дувцаш дола ков. Наькьагара дIахьежача шаьра гуш дар цун наIарга хьалтеха даьлла зламига улг, цо хьахайтар цу коа вахар Къоастой Оарснакьий Хаж-Гумар волга. Цу юхе гIолла, из кхувш воагIаш, цаI мара ишкол хиннаьц, из хиннай Наьсар-Кертара №2 йола ишкол. Хетаргахьа, цига Хаж-Гумара наьна мотт хьийха-

рех ва къаьна хьехархо Имагожанакъсан Заьлмаха, хIана аьлча цу ишколе болх бе из дIаволавенна хиннав 1937 шера, вай Сибре диггалца (1944 шу тIакхачалца) цига хьехаш а хиннав. Хаж-Гумара из хьехавеш хинна дагадоагIа сона.

Вай мохк бохабеча хана, 13 шу даьнна кIаьнк хиннав Хаж-Гумар. Цар дезал баха совцабаь хиннаб Акмолинске. Бокьонца кхийна-нийсвенна, 26 шу даьнна зламига саг хиллалца; арахьа, Даьймехка гаьна ваха вийзав цун. Цу хана цун вахар модз хиннад аьлча бакъхургдац, хIана аьлча шелал, моцал, тIехбеттамаш, бокьонаш ехар ла дийзад цун а, кхьча гIалгIашта нийса. Тайп-тайпара балхаш де дийзад цун, цига яьккхача хана. Масала, «Металлист» яхача артеле аьшка маьнгеш хьадеш хул из 1952 шера. Таханарча тIехьенна дика дагадоагIа а хургдац, уж мишта дар. Амма са бера ха цу тайпарча маьнге тIа вижа уллаш дIаьхай. ЭгIа-магIа ши говра дар, юкье - аьшка сетка. ХIанз гIишлонхоша касткаста гIум ловсаш лелабу цу тайпара цаца. Сетка хьахоттар гIоврех, алтамий хьисаперча чIегашца. Цхьайолча юргашкарча фусамашка хIанз а нийсдала тарлу цу тайпара маьнгеш. Цхьадола гIовраш геттара хоза даь, тайп-тайпара куцаш дола чIийнаш юкьедахийта даь хулар, уж санна дола маьнгеш бIаьхийча нахага мара хьа а кхачацар. Укхаза сай вахарера цхьа моттиг дагайох сона. 1980 шера дар из. Университет яьккха ваьлча, со кхьа шера балха дIахьожавир Сурхо тIарча №2 йолча юкьерча ишколе, гIалгIай мотти литературей хьеха.

Директора хьаьттар сога:

- Вахаш мичахьа ва хьо?

- Наьсаре вах со, - аьлар аз.

- Урокаш яьлча, хIара дийнахьа цIааха вIаштIехьадоале тамаш я хьа, цудухьа оаха цхьа цIа лургда хьона. Цу чу ваьха физика хьехархо дIаводаш ва.

Директора яхачоа раьза хилар со. Цхьа-ши ди даьлча, Наьсарерча автовокзале кхийтар сох физик Максим Фьедорович. Буро тIара вар из ше.

- Со дIаводаш ва, цу фусаме са хIамаш латт: истол, гIанд, маьнги, картина, - аьлар къаьнача хьехархочо. - Нагахьа санна Iа сона 30 сом хьалой, аз ютаргья хьона уж хIамаш.

Са киса доаллар дукха ха

йоацаш хьаденна, подъемни оала (кьонача хьехархо-чоа глонна денна) 40 сом ахча. Цу тлара 30 сом воккхача сага дла а денна, цунгара фусама длоагаш хьаййцар аз. Чуваьлча, пенах хьалтеха «Йовзаш йо-ацар» яха сурт доаллар, гланд-истол латтар, аьшка маьнги а латтар. Хаж-Гумара хьадеш хиннараш санна, аьшка маьнги бар из. Бларча шера цу тла вижа иллар со, цьха хлама дар цун во, бохара тлара беце а, цхарал мела а болаш, юкь сетта алла везар цу тла уллаш вола саг. Хлаьта а накъабьлар из, духхьашха юртарча ишколе кхьача кьонача хьехархо-чоа. Гланд цаг мара доацаш, хьачу-вена хьаьша цу тла Юховаора аз цкьаза, истол хьалхашка Ю а оттадийя. Тахан мо дагадоагла сона, цу маьнге тла вай цихеза хинна юрист Загленакьан Мовлатгири ваьгла; цу тла ваьглавар МВД полковник хинна Котанакьан Заьудин; бизнесмен Чакхенакьан Осман; Нохч-Галглай радиокмпанера ена эрсий берий передачай редактор Ляува Роза, цунгара новкьостий; поэт, суртанча Дака-накьан Кьаьдар, кхьбараш. Вешта аьлча, са вахаре дикка моттиг длаьца бар кьаьнара аьшка маьнги.

Цу артеле балха хинначул тлехьагла, 1954-ча шера Хаж-Гумар кьехьега вода театре, сцена тла хьалуш йолча сердала доал де. Сцена сийрдайоккхаш а баьдъеш а, сердала кеп хувцаш кьахьийгадар цо, ше цига яккхача хана. Болх духхьал сердалца бувзабенна бале а; театра вахар, декорацеш, оазаш нийсьяр, тоаяр, дуккхача спектаклий чулоацам, уж мишта оттаю, ашарашца мишта лалашгю оттаеш йола пьеса, царех тарра кхьидараш дайзар галглай зламгача сага.

Вай Сибрера цлаьаькхачул тлехьагла, дукхагла йола ха Кьо-астой Хаж-Гумара дайихьай Шолжа-Галий тла, аз лакхе белгал ма даккхара, телевидене галглай меттала еча передачай звукорежиссёр волаш. Цу хана цунца болх беш бар вай кьаман цихеза бола телевидене журналисташ, режиссёраш, диктораш, оператораш. Масала, Хаж-Гумараца болх баь вар телевидене режиссёр (тлехьагла Галглай ГТРК председател хул цох) Котанакьан Сулумбик, редактораш Малсаганакьан Рашид, Чакхенакьан Башир, Овшанакьан Муса, Мартазанакьан Лейла, Шеденакьан Султан; режиссёраш Гаьнагамаранакьан Тамара, Йовлой Рая, Лаьнанакьан Ратмир; диктораш Янданакьан Лида, Малсаганакьан Тамара, Ганенакьан Мухьмад, режиссёра ассистент Малсаганакьан Рита; оператор Тебой Жабраил, кхьбараш. Цар сий деш, цо оалачунга ладувгаш, ший баллах дика лоархавеш вар звукорежиссёр. Хлаьта гю эшаш хилча, вай драматически театра а новкьостал дора телевидене болхочо; актёрый а ашарий а оазаш тоаеца, нийса длаоттаеца даькье.

1992 шера Наьсаре хьайийл-

лар Галглай кьаман телевидене. Цьхан юкьа цига болх беш хилар со а. Телевидене кулгал-хо вар Чакхенакьан Башир, звукорежиссёр – йоккха балха поалхам йола Кьоастой Хаж-Гумар. Телевидене а радио а таронаш дика яцар цу хана. Хьалхарьяр халкьа суда подвала чу яр, хлаьта радио коа хьачу-эза латгача тлема бувзама машина чу яр. Хаж-Гумар цигарча кьаьнагболча болхлоех цаг вар, цудухьа дикка накъавоалар кьонача, хлетта болх бе болалуча кагирхошта. Воча хьалашка болх бе безе а, хлара сарсарахьа бахархошка длакхоачар мехка хиннача кердадарех дола хоамаш, хланзарчоа уж дар телевидене балха керттара чулоацам хинна длаьттараш. Оператораша а звукорежиссёра а болх глалат доацаш беш хиларах, дика чакхдоалар уж, нахага кхоачам болаш цлена длакхоачар гойташ дола экранна тлара сурт, кьамаьл дечун оаз. Цу хана, эшараш дукха хиларах, цкьаза эглазводаш а нийслора кьаьна звукорежиссёр. Масала, каст-каста длайойора лампаш, ток ца хилча болх саца безаш хулар. Электрикашта эглазвахача Оарснакьий Хаж-Гумара радио чу, телевидене гюлла бешаргболаш, моттигерча электрикашта тлалаткьаш хоам язбаьбар. Из цо длаьенна хиннабар редактор волча Майсиганакьан Русланага. Радио чухиннача машина чу керда хоамаш кийчдеш вагача Руслана сога аьлар:

- Студе длачуводаш вий хьо?
- Ва, хлана яхар ла? – хьаттар аз.

- Ер хоам Хаж-Гумарага длаьел юха, ер вай эфире юбеше, вай футтаройна кхы а дукхагла длайоаьргья цар лампаш, - аьнна, каьхат хьаьховдадир редактора. Со кореспондента болх беш вар цига. Цьхаккха тайпа дегабуам ца беш, каьхат хьаййцар аз, телестуде длачуводача латтар Хаж-Гумари судхо, адвокат хинна Ховтанакьан Тамара. Каьхат дла а кховдаь, ер хоам бала йиш яц, йоах, аьлар аз звукорежиссёрага. Члоагла эглазвахавар йоазон автор, Руслана из хоам чакх ца балийта. Валла цу гюлакха бехке воацача са а ладувгла дийзар эглазлон дешашка. Цьха дика оамал яр Хаж-Гумара, эглазал дла а яьле, сиха воасталора из.

Балхал совгла, цьхьацца цун сакьердалуш хламаш кхы а дар. Масала, ше вахача коа тайп-тайпара ялаташ дладувра цо, сомаш кхебора. Дагадоагла цох яккхча телепередача хинна. Ше длайийнача хьаьжкхеш дувцаш, мукьача хана цу балхача члоагла чам болаш вар из. Иштта радиотехникаца, магнитофонаца дувзаденна хламаш ховра. Цьхан дийнахьа тлаьн кьалха йоалаш йоккха кюпилг мо хлама а йолаш, воаглар Хаж-Гумар.

- Хьая сога, новкьостал ду аз хьона, - аьлар аз.

- Дукха эза хлама яц ер-м, колонка я ер, оаз члоагларга хулийташ, тоае чухьу аз ер, - аьлар цо. Хетаргахьа, цу тайпа-

ра хламаш цун вахаре хьалхара нийслуш дацар.

Телевиденера длаваха, Сурхо тларча ийс шера дешача ишколе балха волаш, хлара Гуйрийна Наьсарера ваьле, юрта хьалухар со, 8 сахьат даьнна йодача автобусаца. Наьсар-Керте автобуса тла зламгача шин бераца – кьаьнкаца йиьигаца – хьалтлаховра кьоаналгахьа леста телевидене болхло. Берий цлешар яр Дени Динараи яхаш. Эккажкьонгий-Юртарча «Балторга» юххе йоаллача «Интеллект» яхача ишколе уж хьалдиге, цлаводар из. Аз кхетаьдаьчох, уж дар да воацаш диса цун виий бераш.

- Боккха хилча нах хилба акхарех, яхаш, лел-кх со, шоашта а кьаман а накъабарг ма бий ераш, - оалар кьоаночо.

Дени а Динара а боккха хиннаб. Кьаьнка Махачкалера лорий академи яккхай. Динара вайцигарча лорий факультете ягла.

Цу хана аз кхетадир, Оарснакьий Хаж-Гумар дикка могош воацилга. Когаш дийста хулар цун, цунга из хатта а лазер дагадохийта а ца ловш лара со. Из ше дега латкьаш хулар. Хлаьта а Ю ца ховш, лелаш, ше накъаваргволча хила глешар хулар наьсархо. Драмтеатра хьалха мо, эшаш моттиг хилча, гю дора. Цул совгла, ше моцлагле 70 шерал тлехьаннаволлаше, цо кьаьхегар Наьсарерча искусствай студе звукорежиссура хьехаш, шийна ховр кьоначарна длаьмаде, шийна тлехьа дика лар йита глешар. Хлама члоагла зувш, хламан хьисап долаш вар из, ший ха длаьхьяле а могош веце а. Цьхан дийнахьа Наьсарерча администраце наларга латтар со. Искусствай студе йолчаьхьара, бухь билла, хьалвоаглаш латтар Хаж-Гумар. Дукхагла глеш лелаш оамал яр цун. Со бларгагушше, пелг эглахьа дагача цьхан цленгахьа Ю а хьекха, аьлар:

- Сали, длаьхьажал дла цлен тла ягача байракхага, тлаклалтлаьккха еглай.

Цо яхача тайпара, харцахьа еглаяр из, иштта дола хлама моллагла сага бларго зувргадар, е цунга хьал а хьожаргвацар. Хлаьта массадола хлама нийса леладе лемача кьоаночо атта зийнаяр харцахьа егла байракх.

Цьха юкь яьлар Хаж-Гумар сона бларга ца гуш, бакьда цун фусам-нана Тома гора сона каст-каста. Из яр Наьсарерча поликлинике кьамаргашта, лергашта, меража дарба деш йола лор. Ший болх дика ховш а бакьаьхьара саг а яр. Цунга хоаттар аз, Хаж-Гумар фу деш ва; могошал миштай, аьле. Цунга гюлла салам-моаршал а дохьийтар. Дукха ха яьле, сона члоаггла новкьа хинна, вас яь хоам хезар сона; Хаж-Гумар длаваьнна, аьнна. Цул тлехьагла, дукха яханзар цун фусам-нана а. Дикал йоаржаеш, гонахьарчарна накъабалаш баьхараш, наха бицлуш хилац. Иштта дикача дешаца дагаух уж мар-сесаг, царца гюлакх мел лелаьарашта, бовзаш мел хиннарашта.

«Кьалхарваккха Грут» яха проект хьаллоацаргья Иалама Гюлакхех йолча Министерствос

Коазой Мадина

2020-ча шера денз, «Кьалхарваккха Грут» яха берий экологически проект хьаллоацаш хьайоагла Иалама Гюлакхех йола Министерствос. Бераша 150 кийла хиллал дола каьхат гулдаьд. Проекте дакьа лоацаш хиннав 80 эзар совгла дешархо.

Длахойодача хана а, проект хьаллоацаш, болх бе лаьрхла ба министерствон болхлой. Цох лаьца дийцар цунна кулгал деча Хьулахой Саварбика; кагирхой политикахи, туризмахи йолча министерствон хьалхалатгача Малсаганакьан Адам-

ца.

Из хоам «Сердалога» бир Иалама Гюлакхех йолча Министерствон зарбан болх лела-бераша. «Кьалхарваккха Грут» яхача проекта керттара декхар - зе деш йолча хламаех Иалам лорадар; цун хьал лорадара, нувхаш кьоастам беш длакувсара нах тлаьхьар. Дешархоша мел гулдаь каьхат юха цлаькха чакхдаккха длаьхьош да.

«22255 кийла тиша каьхат гулдеш, 20 эзар совгла дешархо-чочо дакьа лаьцача балха юкье 2023-ча шера котбаьннараш белгалбе лерхI, дукха ца говш. Цул тлехьагла, длахо длаьхьоргба из болх, министерствос гю деш», - дийцар тхога.

Гаркх яхача лоаман юрта, болх длаболабир Иилманхоша

Султиганакьан Йоакьап

Вай лоамарча Гаркх яхача юрта, болх длаболабир Иилманхоша, глалаш меттаоттаеш кьаьхегараша. Из хоам «Сердало» газетага бир мехка каьмино.

«Гаркх яхача глалай моттиге тохкама, каьхаташ оттадара болх длаболабир «АСМ Групп» яхача тоабо. Цу доазон тла латтараш 1 тлема, 2 ах тлема, 16 нах баьха глалаш я, 4 малхара каш

да», - йоах тхогарча хоам. Керттара декхар - галглай глалаш ма хулла шоай хьалхагла хиннача куца тла йоалаяр.

Члоагла боккха болх, дукха тохкамаш да из кхоачашдеш длаьаьхьа дезараш. Массехк бляьшераш хьалха хинна вахар духьальвуттадеш, кьаьхегаш боаьк болхлой. Тахан цар ма дарра кхетаду, мел члоагла кьаьхьегаш, хьинар а кьоарга хьаькьал а долаш хиннаб вай хьалхара дай.

«Цена тѣхье» яха ерригача Россе болам хьаллаьцар вай республико

Гаьгенаькъан Мартина

Дешархой воча, дегӀа зе деча хӀамаех лорабара тӀехьа дӀахьош болча «Цена тӀехье» яхача ерригача Россе болама юкье дакъа лоацаш, «Эшац зе деш йола оамалаш» яха кхетаче дӀайихьар Магасерча лицее.

Кхетаченна доал даьраш бар шахьара администраце болхло, 18 шерга кхачанза долча берий гӀулакхех болча Магасерча ОМВД оагӀон болхло, лораш. Из хоам «Сердалога» бир шахьара администраце зарбан болх лелабе-

раша. Дешархошка дийцар, мел доккха зе ду сага дегӀа, унахциенонна гӀаьле увзаро, корта бохабу малар меларо, наркомане. Цу воча, бусалба сага хьарам даьча хӀамаех мишта лоравала веза дийцар кхувш латтарашка. Лекци йистеялча, хьаьшашца шоашта ховчох дувцаш, къамаьл дир дешархоша.

«Дешархой дика кхетадеш бар, малагӀа тайпа зе ду, воча оамалашта тӀехьаваьнна, ший вахар иьрчадаьккхача сага ший могашала. Падвугаш дар цар из кхетадар», - белгалдир Магасерча администраце.

Извещение о начале выполнения комплексных кадастровых работ

1. В период с «08» апреля 2024 г. по «16» ноября 2024 г. в отношении объектов недвижимости, расположенных на территории кадастрового квартала 06:01:0100002 муниципального образования «Городской округ г. Малгобек» Республики Ингушетия будут выполняться комплексные кадастровые работы в соответствии с Государственным контрактом от 08.04.2024 г. №011450000824000333-2024, заключенным со стороны заказчика:

Министерство имущественных и земельных отношений Республики Ингушетия
почтовый адрес: г. Назрань, пр. им. И. Базоркина, 70
адрес электронной почты: mio.ri@mail.ru
номер контактного телефона: телефакс (8734) 77-10-69, (8734) 77-10-51 со стороны исполнителя: ООО «Карта-план»

фамилия, имя, отчество кадастрового инженера - Теркакиев Марат Баширович; наименование саморегулируемой организации кадастровых инженеров, членом которой является кадастровый инженер: СРО Союз «Кадастровые инженеры»;

уникальный регистрационный номер члена саморегулируемой организации кадастровых инженеров в реестре членов саморегулируемой организации кадастровых инженеров: 578;

дата внесения сведений о физическом лице в реестр членов саморегулируемой организации кадастровых инженеров: 06.08.2016 г;

почтовый адрес: Республика Ингушетия, г. Магас, ул. Дошлако Мальсагова, 36,

адрес электронной почты: karta-plan@mail.ru; номер контактного телефона: 8(928)799-08-00.

2. Правообладатели объектов недвижимости, которые считаются в соответствии с частью 4 статьи 69 Федерального закона от 13 июля 2015 года N 218-ФЗ «О государственной регистрации недвижимости» ранее учтенными или сведения о которых в соответствии с частью 9 статьи 69 Федерального закона от 13 июля 2015 года N 218-ФЗ «О государственной регистрации недвижимости» могут быть внесены в Единый государственный реестр недвижимости как о ранее учтенных в случае отсутствия в Едином государственном реестре недвижимости сведений о таких объектах недвижимости, вправе предоставить указанному в пункте 1 извещения о начале выполнения комплексных кадастровых работ кадастровому инженеру - исполнителю комплексных кадастровых работ имеющиеся у них материалы и документы в отношении таких объектов недвижимости, а также заверенные в порядке, установленном частями 1 и 9 статьи 21 Федерального закона от 13 июля 2015 года N 218-ФЗ «О государственной регистрации недвижимости», копии документов, устанавливающих или подтверждающих права на указанные объекты недвижимости.

3. Правообладатели объектов недвижимости - земельных участков, зданий, сооружений, объектов незавершенного строительства в течение тридцати рабочих дней со дня опубликования извещения о начале выполнения комплексных кадастровых работ вправе предоставить кадастровому инженеру сведения об адресе электронной почты и (или) почтовом адресе, по которым осуществляется связь с лицом, чье право

на объект недвижимости зарегистрировано, а также лицом, в пользу которого зарегистрировано ограничение права и обременение объекта недвижимости (далее - контактный адрес правообладателя), для внесения в Единый государственный реестр недвижимости сведений о контактном адресе правообладателя и последующего надлежащего уведомления таких лиц о завершении подготовки проекта карты-плана территории по результатам комплексных кадастровых работ и о проведении заседания согласительной комиссии по вопросу согласования местоположения границ земельных участков.

4. Правообладатели объектов недвижимости, расположенных на территории комплексных кадастровых работ, не вправе препятствовать выполнению комплексных кадастровых работ и обязаны обеспечить доступ к указанным объектам недвижимости исполнителю комплексных кадастровых работ в установленном графиком время.

5. График выполнения комплексных кадастровых работ:

N п/п	Место выполнения комплексных кадастровых работ	Время выполнения комплексных кадастровых работ
	Республика Ингушетия г. Малгобек: 06:01:0100002	В период с 08 апреля 2024 г по 16 ноября 2024 г.

Куриева Х. Б.
(Ф.И.О. генерального директора)
МП

Извещение о начале выполнения комплексных кадастровых работ

1. В период с «08» апреля 2024 г. по «16» ноября 2024 г. в отношении объектов недвижимости, расположенных на территории кадастрового квартала 06:05:0200001, 06:05:0200002, 06:05:0200003, 06:04:0600005, 06:05:0000001, 06:05:0200004, 06:04:0600001 муниципального образования «Назрановский муниципальный район» Республики Ингушетия будут выполняться комплексные кадастровые работы в соответствии с Государственным контрактом от 08.04.2024 г. №011450000824000333-2024, заключенным со стороны заказчика:

Министерство имущественных и земельных отношений Республики Ингушетия
почтовый адрес: г. Назрань, пр. им. И. Базоркина, 70
адрес электронной почты: mio.ri@mail.ru
номер контактного телефона: тел./факс (8734) 77-10-69, (8734) 77-10-51 со стороны исполнителя: ООО «Карта-план»

фамилия, имя, отчество кадастрового инженера - Теркакиев Марат Баширович; наименование саморегулируемой организации кадастровых инженеров, членом которой является кадастровый инженер: СРО Союз «Кадастровые инженеры»;

уникальный регистрационный номер члена саморегулируемой организации кадастровых инженеров в реестре членов саморегулируемой организации кадастровых инженеров: 578;

дата внесения сведений о физическом лице в реестр членов саморегулируемой организации кадастровых инженеров: 06.08.2016 г;

почтовый адрес: Республика Ингушетия, г. Магас, ул. Дошлако Мальсагова, 36,
адрес электронной почты: karta-plan@mail.ru;

номер контактного телефона: 8(928)799-08-00.

2. Правообладатели объектов недвижимости, которые считаются в соответствии с частью 4 статьи 69 Федерального закона от 13 июля 2015 года N 218-ФЗ «О государственной регистрации недвижимости» ранее учтенными или сведения о которых в соответствии с частью 9 статьи 69 Федерального закона от 13 июля 2015 года N 218-ФЗ «О государственной регистрации недвижимости» могут быть внесены в Единый государственный реестр недвижимости как о ранее учтенных в случае отсутствия в Едином государственном реестре недвижимости сведений о таких объектах недвижимости, вправе предоставить указанному в пункте 1 извещения о начале выполнения комплексных кадастровых работ кадастровому инженеру - исполнителю комплексных кадастровых работ имеющиеся у них материалы и документы в отношении таких объектов недвижимости, а также заверенные в порядке, установленном частями 1 и 9 статьи 21 Федерального закона от 13 июля 2015 года N 218-ФЗ «О государственной регистрации недвижимости», копии документов, устанавливающих или подтверждающих права на указанные объекты недвижимости.

3. Правообладатели объектов недвижимости - земельных участков, зданий, сооружений, объектов незавершенного строительства в течение тридцати рабочих дней со дня опубликования извещения о начале выполнения комплексных кадастровых работ вправе предоставить кадастровому инженеру сведения об адресе электронной почты и (или) почтовом адресе, по которым осуществляется связь с лицом, чье право на объект недвижимости зарегистрировано, а также лицом, в пользу которого зарегистрировано ограничение права и обременение объекта недвижимости (далее - контактный адрес правообладателя), для вне-

сения в Единый государственный реестр недвижимости сведений о контактном адресе правообладателя и последующего надлежащего уведомления таких лиц о завершении подготовки проекта карты-плана территории по результатам комплексных кадастровых работ и о проведении заседания согласительной комиссии по вопросу согласования местоположения границ земельных участков.

4. Правообладатели объектов недвижимости, расположенных на территории комплексных кадастровых работ, не вправе препятствовать выполнению комплексных кадастровых работ и обязаны обеспечить доступ к указанным объектам недвижимости исполнителю комплексных кадастровых работ в установленном графиком время.

5. График выполнения комплексных кадастровых работ:

N п/п	Место выполнения комплексных кадастровых работ	Время выполнения комплексных кадастровых работ
	Республика Ингушетия, Назрановский муниципальный район, 06:05:0200001, 06:05:0200002, 06:05:0000001, 06:05:0200004, 06:04:0600001	В период с 08 апреля 2024 г по 16 ноября 2024 г.

Нуриева Х. Б.
(Ф.И.О. генерального директора)
МП

Лакхерча Пхъуй ягІа гІалаш тошкаш хилар лоамашка

Козой Мадина

ЖІайрахъа-Эса-ЧІожера историко-архитектурни, Іалама музея болхлой, Лакхера Пхъуй оалача гІалаш ягІача моттига хьожаш, тошкам беш хилар.

Из хоам «Сердалога» бу цигарча болхлоша. Таргама гІибухерча оагІонца, 1200 метр фордал лакхе улл Лакхера Пхъуй яха моттиг.

Таханарча дийнахъа цига ягІа йисай цхъа тІема гІала, массехк нах бахаш хинна гІала. Хьули яхача юрта чуйодаш я из моттиг, ше йола хьал теркалдича», - дийцар «Сердало» газетага музей. Сурташ доахаш, йозош деш, кхыбола болх дІахьош хилар цига. Лоамара гІалаш меттаоттаеш дІахьош латтача боккхача балха юкье-лоацаргъа из моттиг а.

Маьрша я хьо, безаме бІаьсти!

Дега тоам беча хІамаех

Кхузанаькъан Сафия

Хетаргахъа, дунен тІа цхьаккха а саг хургвац, бІаьсти хоза ца хеташ! Шелало Іадика йийца, бІаьстан маьлхо кьоагадаьча дуненга корак ара хьожаш вагІаш, кер бизза йолча хозало хьалдуз-кх дог. Дикка ха йоаккх сага, шийна дагадаоцаш иштта вагІаш, хІана аьлча бІаьстан боккхача низ бола хозал иштта атта дІахецарех яц. Гуржий боал, боккьонца нускал санна, кІай дувхар кхелла латт, мело хьекхача миho цунна тІера дІакхухъа кІай зизаш, ков мел да лаккха урагІухаш, «халхадувлаш» лел. Цунга гІорташ йолча бедарца ший куц тоадаь, хьахьож кьонача кхора лакха йоаца га. Ше-ший кхоачамга хьожжа, зизаш а тайп-тайпара да цар. Ма тамашийна хІама а да-кх из! Кхора га лакха яц, массехк шу хьалха мара дІа а егІаяц, бакьда соаха цу тІа лета хиннача кхораша сов чІоагІа Іочусоттаяь цун тьковрош кагьялар кхер со.

КІалха ардакх оттаяь, хьаллаьцар оаха из, гІо деш. Цахаддаш Аллаха хоастам беш хул дог, иштта дола беркат гуш. Ма кьахетаме, камаьрша ва вайца вай Кхеллар! Цунна ца лайча, мел вай доал дича а, хургдацар-кх цхьаккха. Вай низах, хьинарах мичад цхьаккха, Цун кьахетаме ма дий. Гаьнаш йохкараш, наькъа оагІонаш дизза тайп-тайпара гаьнаш йоаржаяь, арабаьнна дукха ха я. ВІалла хье га эца лаьрхІа веце а, юхасеца хьаж дог доагІаш хул-кх царга. Бос а куц а дайна кьаьнара, шоаш

дуаргдар дІа яла йоакка гаьнаш дІа а яьха; керда, кьона гаьнаш дІаьогІа лаьрхІад аз беша. ХІанз-м гаьнаш я вайна, дІайийнача шоллагІча шера сом лш.

ЧІоагІа хоза беркат деций из Даьлагара?! Иштта лакха боацача тхоай ведар кьонача боала тІара, йиь ведар кхехкка боалаш баьхар аз ши шу хьалха. Ахканна биачул тІехьагІа, Іанна яа шортта варени, компоташ хилар. Кьонача хьачий гаьно ялх ведар совгІа хьачаш белар сона, шортта дІабекъа а хилар. Хоза-м хет, Іан хана тайжжа легача лай чолпашка ара хьожаш, дІайхача цІагІа хьаьрчча, хьай коа Іайха кхебаьча сомех яьча варенеца чай молаш, цІаста санна цІе, хоза хьаж йоагІа компот мелаш ягІаш. Цхьаккха хІама кхоачаргІац шоана, ший коа кхедаьча хІаманга! КІеззига кьахьийгача, шортта хьа-м лу вайна Дала! Тхоай коара Іажаша кхораша цхьана вІашагІеа, аз яь варени, ва ма чам болаш я ер, сенах яь ер, яхаш, йиар хьаьшаша. Вай коарча, цІена кхебаьча сомех яьча компотех йоагІаш хула цхъа тамашийна безаме хьаж, йицача муттах кхийттайий шоана вІалла!?

Кхетаргъац! ХІаьта бІаьсти, цу дерригне уйла ю ха я! ГІовтта, сомадовла, эггара беркатегІа йола ха дІа ма яхийта, хІанз дІадийначо кхоана гІаддугаргІа шо, яхаш, кхайкаш санна хет из адамга. Цхьаволча сагах оалаш хоз, цаховш кисара Іубежа фийг тІехъа хьалтІабоал-кх цун, аьле. Из фуд хой шоана?.. Цу хІаманца чам, безам, лерхІам хилар да! Дала ма хой, Іа леладер хьона мел деза... Кьахьега ловш вол-

чун кхоане ший тайпара-м даьра хул, мекъало вийхка, мукъавала сухал беш воацаш вагІачунгъар санна йоацаш. Іаьржа кІур тувсац, ах юрт сомайоаккхаш; гІар айяь, беш оахаш; йода сигала беса йола трактор. Цигара ваьлча, из шоашкахъа дІачувига лаьрхІараш аргІа оттаяь латт, безаме цунна тІехъа хьожаш. Харш доаккхаш Іойодача трактора тІехъа, лаьттан кІалхара цо гучабаьккха нІанилг, кхьийола дийна хІама лораеш, йода цІаста мо цІе чІугал йола тайша котаме боргІал, тайп-тайпара бесаш дола ший баргІайна котамий Іул тІехъадаьккха.

Садоалла хІама шийна хоаелча, кьурд-кьурд, аьле, гІар айийий; котамаш хьатІаех цо. АтагІе Іочулестачахъа аьхача лаьттан тІа; йоккха москала боргІал йода; ткъамаш хийца, тайжжа борал деш; москалашта гонахъа кхасте гобоаккхаш, ер доазув тха да, укхазаьба Іо ма ласталаш, яхаш санна, касткаста котаме боргІала тоабага хъа урагІхьожаш. Ма хоза сурт да-кх из! Шоай вахара оамалаш йолаш, шоай мотт бувцац, лела уж зувш ма чІоагІа тоам хул дега. Царца сакьердалуш, белаш латт карта йисте гулбенна кхалнах. ДІаегІача дийнахъа денз, цхъа эсти латаш йоаца, лаьтта дІалацар мара кхы пайда ца бу эсте га, хьеккха дІа а яьккха, цунна когаметта безаме басилг йола шапша дІаьогІа безам ба са. Дала аьннадале, сагІийна дІадала а беркат хургда царех. Къаьстта ший коа кхехъ хІама сагІийна лш, хоза хет сона. Таьлме ювша кийчо еш, аргІаш еш, лел са ІажагІа котамилгаш а. Укх сахьате Іойийша бутт баьлча;

ховха, герга кІоригилгаш тІехъа йолаш, царна гаргавахачуна, цхъа во човхавеш тІаудаш, ше хала малхабаьха дезал сигала лелача аьрзех, тІагІертача кьайгах геттара фийла лорабеш, кхебе йоалургъа. Тайп-тайпара кІоригаш, хІанззехъийца, дІахеца чам чубеннаб сона.

ЦІен тІехъашке йизза удаш лелача цар, ков диза лоаттаду, вай вахарера дуккхача хІамай уйла яйт, дог гІоздоаккх. Саькура бетта тІехьарча дийнахъа малхадаьнна ший зІаьмига Іасилг, дуне довза арадаьккха йоалл лоалахо. Баьдеча, сердал чукхеташ доацача кхий чу; ара иштта кьаьга, сийрда маьлха дуне дий ца ховш; саьн чу теІа дича илла миска Іасилг, бІаьстан маьлхо дог айдаь, дегІаца мел бола пха сомабаьккха, сийрда дуне долга дІахайна, тувсалуш лакха урагІухаш, шаьхадаха, бежкарта тІехтоссадала гІерташ кхест. Цу баьдеча халбате фу деш хиннад со, иштта хоза дуне ара хилча, яхаш санна хьож из нахагахъа... ДІа-хъа хьожача, вай дог айдеш, вахара деной уйла яйташ дола хІамаш ма дукха а да-кх дунен тІа! Ведар йизза беша йистощка хІетта хьалтІабаьнна нитташ баьха, йода йоккха саг. Дега чІоагІа дарбане ба, кога тІехкашга а дика хул, яхаш, кийчбийя; кьабаллалца буь цо уж. КІарцхала гаьнаш тІара кІай мерза зизаш гулдий, царех ше цхъа молхаш кийчъеш, когашта уж хьекх цо, чІоагІа гІойле ю, яхаш. Ма хоза кхеллад-кх Дала вайна ер дуне! Цун кьахетаме боацаш, ма дусалда вай! Дала мел лоаттадеча берката хам, хоастам бе имани низи хилба вай массане!

Шахъара хьал тоадара тІехъа, даьта лоацаш хилар студенташ

Султиганаькъан Йоакъап

Шахъара куц тоадара тІехъа дІахьоча балха юкье, даьта лаца хьожаш ба Шолжа-Шахъарера студенташ. Из хоам «Сердалога» бир шахъара администратце.

«Вахара политиках болча оагІон болхлоша кхетаче дІайихъар; унахцІенон хьалахи технологехи йолча Ставрополерча техникума студенташца. Шахъара куц тоадец, болх дІабаьхар тахан эггара лоархІаьмегІа долча гІулакхех да. Кагирхоша дикагІа зув эргаяха еза моттигаш, малагІа тайпа хувцам бича дикагІа товргба», - йоах тхогарча хоаме.

Студенташа белгалдир, шахъара хьал тоадара тІехъара болх бахархоша геттара хьаллоацаш ба, аьнна. Цар юкье-доаладе деза аьнна хувцамаш тошкаш, болх дІахьоргба администратце.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Утерянный диплом №3043, выданный ГБОУ СПО Политтехнический колледж г. Назрани в 2014 г. на имя Богатыревой Лилии Магомедовны, считать недействительным.

«ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» ПРАВИТЕЛЬСТВА РИ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦИИ +7 (8734) 55-11-57, ЕДИНЬИЙ ТЕЛЕФОН СЛУЖБЫ СПАСЕНИЯ 112

сердало

Учредители:
Правительство
Республики Ингушетия и
ГАУ «Общенациональная
газета «Сердало»

Главный редактор:
Курскиева Х.А.

Адрес Правительства РИ:
360001, г. Магас,
пр. И. Зязикова, 12.

Адрес редакции и издателя:
Республика Ингушетия,
386101, г. Назрань,
Тер. Центральный округ
пр. И.Базоркина, 60.
Тел.: 8 (8734) 77-11-84
Бухгалтерия: 8 (8734) 77-10-85.

Газета зарегистрирована
Управлением Росохранкультуры
по ЮФО.
Рег. номер ПИ № ФС 10-6526
от 5 марта 2007 г.

E-mail: serdalo@yandex.ru
Сайт газеты: serdalo.ru.

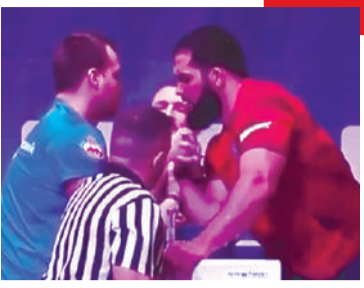
Набор и верстка произведены
в компьютерном центре
издательства газеты «Сердало».

Время подписания номера
по графику в печать:
24 апреля 2024 г.
Фактически 17:20.

Точка зрения авторов может не
совпадать с позицией редакции.
При перепечатке
ссылка на газету обязательна.
Письма, рукописи, фотографии,
рисунки не рецензируются и не
возвращаются.
Свободная цена

Газета отпечатана в издательстве
«Южный регион»,
с готовых диапозитивов
Адрес: 357600, Ставропольский край,
г. Ессентуки, ул. Никольская, 5.
Заказ № 1435 Тираж: 2000 экз.

Вайцигара спортсмен кулгаш гортадарах Россе котваьлар

Гаьгенаькъан Марина

ГалгГайчен спортсмен армрестлингах Россе чемпион хилар, яхаш, дийцар «Сердало» газетага ГалгГай Республикан Паччахьалкхено.

«Баркинхой Адама яхьашка ший хьамсара мохк сий долаш гойтар. Уж дIахьош яр укх денешка Орловски областе. Спортсмен кьовсалуш вар 110 кг дозал долаш, из цун кхоалагIа котало я, къамашта юкьерча чемпиона-ташка», - аьлар хоамо.

Республикан паччахьалкхено белгалдир, спортсмен цу денца даькъалавущаш хилар; иштта, цун дIахо а дика толамаш даха аьттув хилар ловш, ловца а баькхар.

Карарча хана, ГалгГайчен кагирхошта юкье цу тайпара спорт дегIайоагIаш я. Дешархоша а студенташа а дукхагIа теркалдеш дола спорта тайпа да из, цига дукха низ беа. Тайп-тайпарча юрташка армрестлингах йола яхьаш хул.

СКФО хьалхале яккхара яхьий доакъашхой ба вай боксёраш

Гаьгенаькъан Марина

ГалгГайчен боксёраш дакъа лоацаш ба Кьарший-Черсий мехка дIахьош йолча СКФО хьалхале яккхара яхьашка, яхаш, дийцар «Сердало» газе-

тага моттигерча бокса федерацие.

«Яхьаш дIахьош я 2010-2011-ча шерашка баьрашта юкье, цига дакъа лоацаш ва ГалгГайчера ткъо гаргга

дикагIа вола спортсмен; уж ба, республикан хьалхале кьайсаца, толашагIа хиннараш.

Ондаргаш яхьашка бахаб шоай кертгерча хьехамчаца Дарсиганаькъан Абоца, ГалгГай Республикан ондар-

гий гулььяча тоабан вокхагIа волча хьехамчаца Чакхенаькъан Исламаца.

Уж кхы а лата безаш ба, лакха говзал йолча спортсменашца», - йоах хоамо.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Минсельхоз Ингушетии информирует о возможности предоставления на праве аренды:

1. Земельный участок с кадастровым номером 06:01:0000000:693 общей площадью 6755333 кв. м. Республика Ингушетия, Малгобекский муниципальный район, с.п. Сагошши, в целях сельскохозяйственного использования.

Граждане и (или) крестьянские (фермерские) хозяйства, заинтересованные в предоставлении указанных участков, имеют право в течение тридцати дней со дня опубликования извещения подавать заявление о намерении участвовать в аукционе на право заключения договора аренды такого земельного участка возможно в будние дни с 09:00 до 18:00 по адресу: Республика Ингушетия, г. Назрань, ул. Муталиева, 8.

Заявления принимаются по адресу: 386101, Республика Ингушетия, г. Назрань, ул. Муталиева, 8, контактный телефон: 8(8732) 22-60-26

Способ подачи заявлений: в виде бумажного документа непосредственно при личном обращении или в виде бумажного документа посредством почтового отправления.

Дата начала приема заявлений - 09:00, 26.04.2024 г., дата окончания приема заявлений - 18:00, 27.05.2024 г.

Шоашта фу карагIдоал хьежар студенташ

Гаьгенаькъан Марина

Спорта, туризма, культурын Центре дIахо дIахьош я, республикан кертгерча вуза 30 шу дизара хетаяь спортивни кхетаченаш. Магасе хилар, ГалгГай паччахьалкхен университетта хьалхарча курса студен-

ташта юкье, яйгача атлетиках йола яхьаш, яхаш, дийцар «Сердало» газетага из кхетаче вIашагIеллараша.

«Цига дакъа лаьцар хургболча биологе, исторе, юриспруденце, экономикан, информатикан говзанчаша. Шоашта хьалхашка отта-

даьча декхарах, доакъашхой бовда безаш хилар, белгальяча моттиге кхаччалца.

Яхьашка вена хьаьша вар спортивни болхло, НГИАССР студентий спорт оттача хана, лоархIаме дакъа лаьца Мартазанаькъан Мухьмад.

Цул совгIа, котбаьннарашта совгIаташ луш хилар

ИнГУ физически кхетам балара кафедра доцент, СССР яйгача атлетиках спорта мастер йола Мархенаькъан Мадина, Центра кулгалхо», - йоах хоамо.

Белгалду, дIахо цу тайпара кхетаче дIаьхьа лерхI, Барта ГIалан чухьа, 1784 метр адарах.